

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра японської філології

Кваліфікаційна робота магістра на тему:
**«КАТЕГОРІЯ ВВІЧЛИВОСТІ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ:
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ»**

Допущено до захисту
«___» _____ року

студентки групи МПяп 51-19
факультету сходознавства
освітньо-професійної програми
Галузевий переклад: японська
мова, англійська мова
за спеціальністю 035 Філологія
спеціалізацією 035.069 Східні
мови та літератури (переклад
включно), перша – японська
Іщук Вікторії Миколаївни

Завідувач кафедри
японської філології

_____Кравець К. П.

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Тімкова Т.М.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	
1.1. Поняття ввічливості в японській культурі.....	6
1.2. Історія виникнення ввічливої мови - кейго	11
1.3. Використання ввічливої мови на сучасному етапі розвитку Японії	15
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I	18
РОЗДІЛ II. КОНЦЕПТ ВВІЧЛИВОСТІ. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	
2.1. Розвиток концепту ввічливості.....	21
2.2. Мова та культура. Соціолінгвістика	24
2.3. Взаємодія мови та культури в японській мовній картині світу	31
2.4. Майбутнє ввічливої мови	38
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II	40
РОЗДІЛ III. КОДИФІКОВАНА ВВІЧЛИВІСТІ В ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ	
3.1. Основи категорій ввічливості.....	42
3.2. Лінгвокультурологічний дискурс у використанні форм ввічливості.....	53
3.3. Використання кейго на найвищому рівні рангової системи (на прикладі промови прем'єр міністра Японії).....	61
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III	66
ВИСНОВКИ	68
АНОТАЦІЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Японська мова є мовою, основною функцією якої є обмін інформацією. Це означає, що японські лінгвістичні засоби не служать насамперед для інформативного перенесення якогось висловлювання. Основна роль японської мови полягає у встановленні та підтримці гармонії між людьми в розмові. Подібна характеристика класифікує японську мову як соціальну, в якій, спосіб обміну інформацією є набагато важливішим, ніж сама інформація. Поглиблена повага та потреба у гармонії зіграли ключову роль у розвитку та використанні японської мови у повсякденному етикеті японців, видах мистецтва та культурі. Бажання гармонійних відносин завжди було рушійною силою життя японського суспільства.

Японська мова, як і будь-яка інша мова світу, являє собою динамічну систему, зміни в якій в певній мірі обумовлені когнітивними і соціолінгвістичними факторами, змінами в матеріальній і духовній культурі як окремого народу, так і всього світу. Лексика мови, як найбільш рухома її підсистема, швидше за все реагує на те, що відбувається у світі.

Мова і культура мають складні, гомологічні стосунки. Мова складно переплітається з культурою (вони еволюціонували разом, взаємно пливаючи одна на одну та, зрештою, формуючи один одного. Якщо культура є продуктом людської взаємодії, то культурні прояви є актами спілкування, які передбачаються певними мовленнєвими спільнотами. Сукупність повідомлень, якими ми обмінюємося між собою, розмовляючи даною мовою, становить мовленнєву спільноту.

Тема, яку ми досліджуємо, у порівнянні з іншими галузями лінгвістики є досить новою. Дослідження показують, що лінгвокультурологічний аспект лінгвістичної науки з'явився на початку ХХ століття і поступово витіснив країнознавство. Незважаючи на те, що лінгвокультурологія є порівняно новою галуззю досліджень, методологічні основи вивчення проблем взаємодії мови та культури постійно

формується, частину яких ми і мали намір охопити у цій дослідницькій роботі. Дане дослідження охоплює визначення критеріїв комплексного розгляду проблеми, включаючи необхідність визначення меж лінгвокультурології, оскільки лінгвокультурна інформація стає необхідною комунікативною частиною компетентності для тих, хто вивчає мову.

Актуальність даної теми зумовлена її спрямуванням на дослідження ввічливої мови, яка є незамінною складовою етикету, прийнятними манерами, нормою спілкування, необхідністю. Етикет та норми ввічливості країн Далекого Сходу викликають неабиякий інтерес серед представників західної культури, а динамічний розвиток науки і техніки змушує людей різної культури взаємодіяти між собою. Тож задля уникнення неприємних ситуацій варто всебічно дослідити особливості культури того чи іншого народу.

Об'єктом дослідження є лексичні одиниці на позначення ввічливості в японській мові.

Предметом дослідження є засоби вираження ввічливості в лінгвокультурологічному дискурсі японської мови.

Мета дослідження: дослідити лінгвокультурологічний аспект у використанні категорій ввічливості.

Досягнення мети зумовлює виконання наступних завдань:

1. Дослідити головні ступені ввічливості японської мови.
2. Визначити лінгвокультурологічний аспект використання ввічливої мови.
3. Окреслити функції ввічливої мови в розвитку сучасної японської мови.

4. Визначити основні правила та стратегії категорій ввічливості
5. Проаналізувати культурні цінності та соціальні структури японського суспільства з огляду на існуючі форми ввічливості

Матеріалом дослідження є діалогічне мовлення японців та промови представників політичної сфери Японії.

Методи дослідження: *стилістичний* - для аналізу лексики з погляду сфери вживання, визначення ролі лексичних засобів у мові; *описовий* метод був використаний для пояснення особливостей будови та функціонування лексичних одиниць ввічливої мови на сучасному етапі розвитку японської мови; *компаративний* метод - для встановлення закономірностей розвитку ввічливої мови з початку її виникнення і до сьогодні; *зіставний* метод був використаний для системного порівняння основних форм ввічливості з метою виявлення специфіки їх вживання; *метод перекладацького аналізу* - для встановлення проблематики вживання ввічливої мови.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в конкретизації та уточненні існуючих відомостей щодо ввічливості в японській мові, їх розширенні й доповненні для вироблення чітких закономірностей використання ввічливої мови, а також у формуванні основних мовленевих правил поведінки у японському суспільстві.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані при перекладі різних видів літератури, при розробці навчальної літератури та задля уникнення мовного бар'єру при спілкуванні з представниками японської культури. У результаті вивчення предмету дослідження також було одержано результати, які можна використовувати у викладанні японської мови.

Робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, списків використаних джерел та резюме.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1 Поняття ввічливості в японській культурі

Правила ввічливості кожного народу – це дуже складне поєднання національних традицій, звичаїв і міжнародного етикету. І де б ви не були, в якій-би країні не знаходилися, господарі мають право чекати від гостя уваги, інтересу до своєї країни, поваги до своїх звичаїв.[38]

Ввічливість – це одна з побутово-життєвих норм національного характеру японців. Будь-яке слово, жест, вчинок відзначені печаткою ввічливості. На вулицях, у садах і громадських місцях можна зустріти таблички, які закликають до ввічливості. Ввічлива розмова є невід’ємним атрибутом спілкування в Японії. Японські вчені стверджують, що в східній культурі, на відміну від західної, ввічливість не є довільним актом, а відображає соціальну ієрархію. У японській мові існує два рівні ввічливого спілкування, один для близьких, сім’ї та друзів, інший для всіх інших. Крім того, існують різні мовні засоби для ввічливого поведіння в залежності від статі, віку, соціального статусу, ступеня близькості та інших культурних факторів. [2, с. 152]

Японці ввічливі завжди, навіть коли вони зовсім не мають на увазі бути ввічливими. Така традиція. Мова і культура Японії практично виключають можливість бути неввічливим. Японська мова використовується в основному в Японії. Точних підрахунків кількості носіїв цієї мови не проводилося ані на Японських островах, ані закордоном, тому, зазвичай, ця кількість ототожнюється з чисельністю населення Японії. В японському суспільстві людина традиційно походить від ідентичної приналежності до групи, включаючи сім’ю, школу та компанію. В Японії бізнесмени часто згадують назву компанії, у якій вони працюють

перед власним іменем, коли вперше зустрічаються з кимось. У країні, розміром з Каліфорнію, з населенням, майже рівним населенню однієї з найбільших країн світу, підтримка стосунків має вирішальне значення для виживання. Японці завжди покладались на внутрішню стриманість, щоб підтримувати гармонію та соціальний порядок. Емоції, особливо негативні, не виражаються відкрито. Це не означає, що японці придушують індивідуальність; але є відповідний спосіб обговорення та вирішення розбіжностей - непрямий, приватний спосіб, який не включає дискусії, конфлікти або взаємні образи. [17, с. 49]

В Японії немає прямого закону, який би визначав статус японської мови як офіційної або державної мови, проте в японському законодавстві є непрямі згадки, які свідчать що де-факто такий статус вона має.

Будь-які між особові стосунки вибудовуються залежно від соціального статусу, віку і міри знайомства співрозмовників як в західному, так і в японському суспільствах, і, спілкуючись з ким-небудь тим або іншим чином, усі ми до певної міри намагаємося використати підходящі ситуації мовні звороти, існуючі в рідній мові. Побудова мовного спілкування на основі соціальних або вікових відмінностей між співрозмовниками характерна для мовної взаємодії взагалі, а міра ввічливості при цьому є індивідуально визначуваним параметром, який може бути відсутнім. Виходячи з цього, форми ввічливості можна визначити як найбільш відповідні ситуації і статусу співрозмовників мовні форми, які передають коректне і шанобливе відношення учасників спілкування один до одного. При чому відповідність мовних форм ситуації визначається як індивідуально, так і культурою, традиціями кожної конкретної країни.[40]

Коли ми говоримо про національний характер як сукупність психологічно- ментальних та поведінкових ознак притаманних певній етнонаціональній спільноті, то науковці сходяться на тому, що в

японському національному характері присутні такі загальноетнічні риси, як працелюбність, естетичне чуття, любов до природи, дотримання традицій, схильність до запозичень, етноцентризм, практицизм. Серед рис групової поведінки – дисциплінованість, відданість авторитетові, почуття обов'язку. На рівні побуту – ввічливість, акуратність, самоопанування, ощадність. Національний характер є невід'ємною складовою національної свідомості. Попередньо варто зазначити, що на аналітичному рівні наукова спільнота розрізняє поняття етнічної (культурно-релігійна, мовна) ідентичності та національної свідомості (політична). Етнічна самосвідомість не в останню чергу визначається мовними особливостями і не дарма японці так пишаються складом своєї мови. Правильне використання всіх форм і ступенів ввічливості розглядається японцями як те, що само собою розуміється і засвоюється з самих ранніх пір, практично з перших кроків дитини. І будь-який відступ, а тим більше порушення в використанні відповідних форм і ступенів засуджується як порушення загальноприйнятих норм, обов'язкових правил спілкування. [10, с. 150]

Ввічлива мова, яка досі існує в Японії, нерідко ставить іноземців в надзвичайно важке, а іноді й смішне становище. Незнання цих умовностей часто змушує відповідати мовчанням, коли елементарна ввічливість вимагає негайно реагувати на слова співрозмовника. Проте відомо, що для японця приємніше чути просту, але без помилок мову. [6, с.48]

Таким чином, така кількість нюансів не може не змусити японців виокремлювати себе як націю з надзвичайно незвичною системою мови. Сама лише японська мова варта уваги і розцінюється японцями, як дуже складна для вивчення мова. Великий лінгвіст, знавець японської Чемберлін в свій час говорив: «немає в світі іншої такої мови, яка б містила в собі таку велику кількість правил і зворотів ввічливої мови, як японська». [13, с. 8]

Одним із факторів, що сприяють твердженню, що японська мова є однією з найбільш "ввічливих" мов це розроблена система ввічливості. Цей аспект мови також сприяє загальному сприйняттю складності мови. Однак,

з граматичної точки зору, форми ввічливості є досить систематичними та простими. Справжня складність полягає в тому, що навіть освоєння всієї системи ввічливості не дає змоги користуватися нею відповідним чином.

Успішне використання форм ввічливості вимагає знання культурних та соціальних факторів, а також міжособистісних стосунків між учасниками бесіди. Використання таких знань та прийняття відповідного рішення щодо того, які засоби ввічливості використовувати, вимагає таких свідомих зусиль, що багато японців, особливо молоде покоління, висловлюють невелику впевненість у здатності ними користуватися.

Японці вважають себе особливою нацією. Більше двохсот років ізоляції від решти світу вплинули на національну свідомість. Протягом цього періоду один з найбільш успішних режимів в історії – сьогунат Токугава – систематично прищеплював японцям культуру конформізму.

Для японців природним є прагнення досягати згоди в усіх аспектах прийняття рішення, що поєднується з бажанням уникати конфліктів. В основі цього явища лежить японський ідеал гармонії. В Японії ми знаходимо культуру «сорому», культуру «особи» - дві сторони однієї медалі. Подібне властиво також китайцям та іншим східним народам, але особливо це проявляється в Японії. Японці виробили правила поведінки в будь-яких ситуаціях, при веденні справ і повсякденному житті. [12, с. 460]

Японія відома як країна культури м'яких тонів, а не яскравих фарб. Японці не галасливі, не метушливі і не конфліктні. Є багато такого, про що вони не кажуть, але що дуже добре відчують. Перебуваючи в Японії, не слід проявляти свою прихильності публічно. Завжди слід уникати фізичних контактів, дотиків, хапання за руку під час розмови. Японці вважають за краще під час розмови перебувати один від одного на відстані більшій, ніж європейці, і найголовніше - уникати прямого погляду на співрозмовника. Непристойним вважається вказувати на предмети і людей пальцем. Слід залучати увагу долонею, поверненою вгору. Японці все ще

воліють кланятися один одному при зустрічі і знайомстві. Іноземцю ж вони подають руку. Рукостискання японця може бути легким або слабким. У тому випадку якщо японець не подав руку, слід повторити такий же уклін, яким зустріли вас. [29, с. 155]

Мова завжди несе значення та щось поза мовним значенням: значення певної мови представляють культуру певної соціальної групи. Взаємодія з мовою означає робити це з культурою, яка є її орієнтиром. Ми не могли б зрозуміти культуру, не маючи прямого доступу до мови цієї культури, через їх інтимний зв'язок. Певна мова вказує на культуру певної соціальної групи. Отже, вивчення мови - це не лише вивчення алфавіту, значення, граматичних правил та розташування слів, але й вивчення поведінки суспільства та його культурних звичаїв.

Згідно з принципом лінгвістичної відносності, на те, як ми думаємо про світ, безпосередньо впливає мова, якою ми говоримо про нього. «Реальний світ значною мірою несвідомо побудований на мовних звичках групи. Жодні дві мови ніколи не були настільки подібними, щоб вони могли представляти одну і ту ж соціальну реальність. Світи, в яких живуть різні суспільства - різні». Отже, мовлення - означає культура, а знати культуру - це все одно, що знати мову. Мова і культура - це гомологічні психічні реалії. Культурні продукти - це репрезентації та інтерпретації світу, які потрібно передавати, щоб жити ними. [31]

1.2 Історія виникнення ввічливої мови

Згідно з Nishida, що стосується походження кейго, існує три основні теорії. [20, с.74]

(1) Кейго впливає з потреби уникнути використання певних слів або виразів, які вважаються табу в суспільстві.

(2) Ввічлива мова була встановлена як засіб прославлення імператора.

(3) Старі тексти пояснюють кейго як різновид мови, що застосовується до імператора. Це означає, що ввічлива мова з'явилась зі взаємних стосунків між імператором та його підданими.

Дослідження походження кейго веде нас в 3 століття, коли був написаний китайський історичний документ Гішіваджинден. Він детально описує умови японського суспільства до об'єднання нації та зображує суспільство як строго вертикально структуровану одиницю. Однак спосіб вираження поваги до особи, яка користується вищим соціальним статусом, і особливо до імператора, не полягав у мовних засобах. Швидше це було проявлялось у чітко встановлених рухах тіла. Хоча Гішіваджинден не надає нам доказів, які б свідчили, що кейго існувало ще в 3 столітті, проте можливість існування ввічливої мови вже в ті часи досить велика. [11, с. 42]

Імператор Темму, який царював з 672 по 686 рік, сприяв адміністративним реформам і створив ефективну систему бюрократії. Він також переглянув систему чинів представників придворної знаті та класифікував важливі сім'ї відповідно до їхнього походження та соціального статусу за допомогою восьми почесних знамен, закріплених за їхніми прізвищами. В період правління імператора Темму були встановлені норми придворного етикету (наслідуючи китайський зразок) та вкрай бажана почесна мова, яка використовувалася при дворі. Крім того, імператор Темму скасував старі способи висловлення поваги, відомі з Гішіваджиндена, включаючи опускання на коліна в присутності особи вищого чину. Натомість була прийнята китайська модель поваги - стоячи та кланяючись. Освоєння

належного вживання почесної мови стало обов'язковою умовою для членів суду. Одне слово яке могло бути неввічливості, призводило до їх смерті.

Типовою рисою раннього кейго є 字形表現 - jikeihyoogen. Ми можемо перекласти цей термін як вирази, що демонструють повагу до себе. Іншими словами, це означає використання мови ввічливості до самого мовця. Походження jikeihyoogen пов'язане з божественним походженням імператора. Згідно з придворним етикетом, імператор, як той, хто співіснує з небом, повинен був утриматися від проведення церемоніальної промови перед своїми підданими. Тому промова була складена так само, як і виголошена спеціально призначеним кандидатом людина. Ця людина, складаючи промову, включила в неї власні почуття поваги до імператора. Таким чином, коли промова або імператорський указ були представлені публіці, створилося враження, що імператор виявляє повагу до себе. [2, с. 105]

Період Хейан (794-1185) вважається епохою, коли ввічлива мова поширилася з імператорського двору у віддалені міста. Цікаво, що багато простих жителів сільської місцевості з дивовижною цікавістю освоїли кейго. Таким чином вони віддавали лінгвістичну повагу своїм родичам, коли говорили про них перед начальством або перед іншими людьми, що було (і досі є) суворо заборонено. Не дивно, що саме жителі села стали предметом тривалих суперечок.

Під час періоду Токугава (1600-1867), коли Японія була відрізана від будь-якого міжкультурного обміну, система ввічливої мови стала дуже складною для оволодіння, а особливо рівні самопринижуючої системи ввічливості. Jikeihyoogen (терміни самоповаги) все ще були частиною розмовної, а також письмової мови сьогунів та самураїв.

Після Другої світової війни, коли імператор Хірохіто відмовився від свого божественного походження, розпочався процес величезного спрощення системи кейго:

(1) Спеціальні ввічливі терміни, що використовувалися для позначення імператора та його родини, були скасовані. Зараз по відношенню до імператорської сім'ї використовується мінімальне ввічливе формулювання.

(2) Терміни, що стосуються самого себе, та значення поваги, що стосуються інших, були надзвичайно спрощені. Терміни *washi* わし, *wagahai* わがはい, *temae* てまえ, *shoosei* しょうせい до війни використовувались для позначення себе, тоді як зараз у більшості випадків використовуються лише кілька термінів, таких як *watashi* わたし, *boku* ぼく, *ore* おれ (останні два вживають лише чоловіки).

(3) Раніше існували великі відмінності у ввічливості між двома різними соціальними класами, наприклад, між начальниками та робітниками, клієнтами та продавцями. Зараз перші розмовляють більш чемно, а останні менш чемно.

Однак використання кейго відповідно до вікових відмінностей не зазнало значних змін. Люди похилого віку користуються великою повагою навіть у сучасній Японії. Привілейовання старших порівняно з молодшими відображає добре відомі принципи китайської етики, імпортовані до Японії на дуже ранній стадії історії, як ми вже згадували. Таким чином, коли ми вирішуємо, який рівень ввічливості вибрати в конкретній ситуації, вік адресата є найважливішим фактором, який визначає наше рішення.

Як правило, в західних країнах бути дружелюбним до інших вважається гарним тоном. Хоча є певні ситуації, коли виникає необхідність в формальності, доброзичливість справляють більш хороше враження. В Японії, однак, ситуація зовсім інша. Часто вважається грубістю бути занадто дружелюбним до людини, яка старша за вас, має більш високий соціальний статус, або якщо це людина з якою ви тільки що познайомилися.

[10, с. 230]

З приводу ввічливості в японській мові відомий японський професор Рімпей Маруяма пише, що «ввічливі мовні звороти і спеціальні вирази чемності або самоприниження можна знайти майже в усіх мовах світу, проте японська мова в цьому відношенні займає перше місце». Вона містить в собі складну систему побудови ввічливої мови, яку не можна вважати лише фразами вишуканої чемності. Іноземці, що добре володіють японською мовою, на думку академіка Н.Федоренко, зазвичай вживають найпримітивніші форми ввічливої мови, оскільки повністю опанувати цю систему «звеличення співрозмовника і пониження себе» вдається тільки після тривалої практики і постійного спілкування з японцями. [12, с. 490]

Розуміючи це, японці прощають багато помилок і упущень, що допускаються іноземцями, але вони дуже вимогливі і суворі, коли співрозмовник – японець порушує «кодекс чемності».

Отже, японська культура вважається невербальною і багато речей просто не вимовляються вголос, а уміння швидко і правильно користуватися ввічливою мовою складає чи не найважчу сторону оволодіння японською мовою.

1.3 Використання ввічливої мови на сучасному етапі розвитку Японії

Лише двадцять років тому японська мова була однією з "екзотичних" мов і вважалось, що оволодіти нею надзвичайно важко. Вчених лінгвістів які б займались дослідженням японської мови майже не було, і ще менше було тих, хто зміг оволодіти мовою на рівні носія. Однак зараз ситуація змінилася.

Сучасне японське суспільство зберігає від минулого ряд специфічних особливостей, і головна серед них – патріархальність. А разом з патріархальністю і чіткою суспільною ієрархією залишаються чинними правила ввічливості в спілкуванні. Разом з тим, японське суспільство на даному етапі зазнає як внутрішніх змін, так і значного зовнішнього впливу американської культури, що не може не вплинути на процеси трансформації японської мови. Особливо це позначається саме на використанні японцями ввічливої мови. Система форм ввічливості склалася в середні віки і продовжує існувати до цього часу, хоча за межами літературної мови вона зазнала значних трансформацій. При збереженні загальної системи окремі її фрагменти змінювалися: певні форми ввічливості вийшли з ужитку, інші з'явилися, треті втратили своє значення і набули нового. Усі ці зміни були певною мірою соціально обумовлені. На думку В.М. Алпатова, найрозвиненішою і найскладнішою система форм ввічливості була в пізньофеодальний період (епоха Едо). З другої половини 19 ст., в період розвитку капіталізму в Японії, коли руйнувалися старі соціальні межі, система форм ввічливості почала поступово спрощуватися. Однак до другої світової війни цей процес відбувався досить повільно, що було пов'язано із збереженням залишків феодального суспільства. Ситуація різко змінилася після поразки Японії у Другій світовій війні. Процеси перебудови і часткового руйнування систем ввічливості почали розвиватися з дуже великою швидкістю як у літературній японській мові,

так і поза її нормами. [1, с. 150]

Отже, можна зробити висновок про те, що система форм ввічливості в японській мові стала значно простішою, і зміни, що в ній відбулися, вважаються не зворотніми.

Постає закономірне питання, чи можна говорити про поступове повне зникнення системи форм ввічливості в японській мові? Чи продовжить вона своє існування, хоча і в зміненому вигляді, у 21 сторіччі? Японські дослідники вважають, що система форм ввічливості в сучасній японській мові не виявляє тенденції до повного зникнення [15, с. 17]. Такої ж думки дотримуються і російські японознавці, такі як В.М. Алпатов [1, с. 2]. По-перше, в літературній японській мові основні параметри системи форм ввічливості зберігаються, і вплив літературних норм через школу і засоби масової інформації залишається досить значним. По-друге, спрощення системи форм ввічливості японської мови зараз відбувається повільніше ніж 40 років тому. [5, с. 315]

Сучасна японська мова містить в собі неймовірну тяжку систему побудови ввічливої мови, яку не можна вважати лише фразами вишуканої чемності. Вміння швидко і правильно користуватися такою мовою складає чи не найважчу сторону оволодіння японською мовою. Іноземці, які гарно володіють японською мовою зазвичай вживають найпримітивніші форми кейго, так як повністю оволодіти цією системою “звеличення співрозмовника і приниження себе” вдається лише після довгої практики, перебування в мовному оточенні, постійного спілкування з японцями. [3, с. 101]

Класифікація ситуацій за ступенем ввічливості за двадцять років практично не змінилася. В ситуаціях, що вимагають високого ступеня ввічливості, її рівень ще більше підвищився. А нечемні форми у відповідних ситуаціях стали використовуватися ще частіше. За двадцять років слововживання в ситуаціях, що вимагають використання ввічливих

форм, стало більш диференційованим. [9, ст. 88]

У культурі Японії, орієнтованій на колективні стосунки, повага та підтримка ієрархічних відносин є важливим фактором у суспільстві та бізнесі. Важливість ієрархії в японській культурі базується на соціальній етиці конфуціанства, коли люди упорядковані у вертикальних ієрархічних відносинах, наприклад, клієнт (вищий) та постачальник (нижній). Стабільне суспільство залежить від належного збереження цих ієрархічних відносин.

Мова спілкування відіграє велику роль в прояві японської ввічливості. Використання кейго є основною стратегією демонстрації ввічливості в Японії. Сучасне японське суспільство не має чітко визначених соціальних чинів і класів, як це було раніше. Багато в чому завдяки акценту на вертикальних людських стосунках, існує помилкове уявлення про те, що складна почесна система зумовлена чіткими відмінностями між статусами та класами. Соціологічні умови виникнення особливої системи ввічливості мають бути дуже особливими, адже сучасне японське суспільство не вже має таких чітко визначених соціальних класів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Система граматичних і лексичних форм ввічливості японської мови розвинена дуже сильно і дозволяє детально і диференційовано передавати різноманітні соціальні стосунки, що існують в японському суспільстві. Беручи участь у розмові, оратор постійно приймає рішення щодо того, яку форму ввічливості використовувати на основі наявної інформації. Як і в будь-якому комунікативному акті, інформація іноді є надзвичайно культурною, і її дуже важко отримати стороннім особам.

Для японського суспільства, навіть сучасного, характерний дуже складний етикет, що йде з глибин століть і зумовлений ієрархічною структурою японського суспільства.

Взаємозв'язок між мовою та культурою – актуальна тема в будь-який час, і дослідників описали цю проблему. Виявлення принципів вживання мови може здебільшого збігатися з виявленням принципів соціальних відносин.

Поняття скромності в Японії ототожнюється з поняттям, що особиста честь цінується так само, як і честь будь-якого іншого, а отже, кожен має право на повагу до своєї гідності. Важливість ієрархії в японській культурі базується на соціальній етиці конфуціанства, в якій люди знаходяться в вертикальних, ієрархічних відносинах. Стабільне суспільство залежить від належного збереження цих ієрархічних відносин. Прагнення гармонійних відносин завжди було рушійною силою життя японського суспільства.

В японській культурі поведінка має залежити від ситуації. Відповідна поведінка пов'язана з багатьма факторами, включаючи місце, ранг або відносний статус інших людей. Розуміння впливу цих факторів може допомогти іноземцям уникнути непорозуміння. Але все ж, Японія змінюється. Ці зміни відбуваються щодня: дерегуляція, розповсюдження інформаційних технологій, збільшення зовнішніх джерел, впорядкування корпорацій та більш глобальне мислення серед японців.

Найбільш вірогідною причиною таких змін є економічний прогрес Японії та її швидкий розвиток. Спеціалісти у різних сферах з усього світу тепер мають вагомі причини зацікавитись японською мовою та культурою. Тридцять років тому більшість студентів японської мови цікавились такими напрямками, як лінгвістика, література та історія. Проте, сьогодні, очікування та потреби мовної підготовки змінилися. Люди хочуть більш практичного, реалістичного та корисного володіння мовою. Отже, дослідники відзначають, що останнім часом ввічлива японська мова раціоналізується і стає простішою, але продовжує відображати стосунки соціальної ієрархії в японському суспільстві.

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТ ВВІЧЛИВОСТІ. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

2.1. Розвиток концепту ввічливості. Теорія ввічливості Браун-Левінсона

Концепт ввічливості став важливою темою з тих пір, як теорія ввічливості Браун і Левінсона була вперше опублікована в 1978 році, що стало поштовхом для постійні дослідження в цій галузі. За останні три десятиліття явища ввічливості широко спостерігалися багатьма дослідниками та вченими, що вивчають міжкультурну комунікацію, соціолінгвістику, психологію, психолінгвістику, прикладну лінгвістику та прагматику.

Мовознавці визначають термін «ввічливість», як засіб мінімізації або уникнення конфліктів, як мовний засіб для підтримання плавних і гармонійних міжособистісних відносин, як прояв соціально відповідної поведінки, а також для посилення на оціночне судження щодо соціальної доцільності. Наприклад, у роботах американських соціолінгвістів Пенелопи Браун та Стівена Левінсона ввічливість розглядається як здійснення регресивних дій для мінімізації загрози обличчю. За словами Пенелопи Браун, «В чому полягає ввічливість? Це особливий спосіб поводження з людьми, щоб враховувати почуття іншої людини». Лишу тоді мовна ввічливість відображає культурні цінності. Правильне визначення ввічливої поведінки в культурі передбачає розуміння цінностей суспільства. На відміну від специфічних для культури поглядів на вираз ввічливості, Браун та Левінсон наголошували на «універсальності вираження ввічливості». Тут ввічливість розглядається як результат прагнення людей зберегти обличчя один одного, і з цього приводу ввічливість є універсальною. Але що люди думають про ввічливість у різних контекстах?.[32, с. 48-56]

Думки щодо поняття ввічливості часто розходяться, коли людей запитують, що таке ввічлива поведінка, однак існує встановлений факт, що ввічлива поведінка в різних культурах, як правило, включає елементи правильного ситуативного використання мови, поваги до вираження думок інших.

Відповідно до теорії Браун та Левінсона, існує два види ввічливості. Негативна ввічливість - це задоволення "негативного обличчя"; тобто "бажання кожного компетентного учасника комунікативної ситуації, щоб його дії не перешкождали іншим". Позитивна ввічливість - це задоволення "позитивного обличчя"; тобто, "бажання учасника комунікативної ситуації, щоб його бажання було цікавим хоча б для когось". Оскільки позитивна ввічливість використовується для задоволення бажання мовця до схвалення, стратегії для цього включають прояв близькості, розмови, оптимістичного ставлення тощо. Негативна ввічливість включає такі стратегії, як опосередкованість та хеджування, щоб уникнути нав'язування свободі дій слухача.[32, с.67-69]

Слід також зазначити, що дискусія щодо терміну „ввічливість” триває, і вчені намагаються створити та узгодити відповідне та послідовне визначення цього поняття. Браун і Левінсон описують ввічливість загальнолюдськими поняттями як "складну систему пом'якшення загроз". З іншого боку, деякі дослідники визначають ввічливість у більш японському культурному сенсі як "одне з обмежень людської взаємодії, метою якої є врахування почуттів інших, встановлення рівня взаємного комфорту та сприяння взаємозв'язку". [22]

Разом з необхідністю всеосяжного дослідження ввічливості зростає й усвідомлення того, що термін "ввічливість" потрібно визначати точніше і послідовніше, аби мати можливість проводити більш плідні міжкультурні дослідження ввічливості. Ввічливість у

японській мові значною мірою визначається вищезазначеними відносинами всередині ієрархії. Учасники ситуації завжди повинні робити вибір для відповідної мовної форми, яка належним чином відображає позицію мовця в системах, а також фактичний контекст спілкування.

Оскільки мовна ввічливість відображає соціальний статус та поведінку мовця, соціальний та мовний контекст, соціокультурні та дискурсні обставини мають вирішальне значення при проведенні прагматичних досліджень ввічливості.[17, с.63]

Одним з факторів, що впливає на ввічливість є психологічна віддаленість мовця від слухача; іншими словами, їх знайомство з іншою людиною. Взагалі, неформальна або випадкова мова використовується всередині родини та між близькими друзями, тоді як більш формальна або ввічлива мова використовується під час розмови з людьми, з якими ви менш близькі (в основному з усіма іншими). Виступ для широкої громадськості, такий як радіо- і телепередачі, також є формальним. Інший фактор - це ранг, саме так як це і звучить. Кожна людина в японському суспільстві має ранг відносно кожної іншої людини, залежно від стосунків між ними.

Вищий ранг	Батьки	Вчитель	Роботодавець	Гість	Покупець	*Старший за віком
Нижчий ранг	Діти	Учень	Робітник	Господар	Продавець	*Нижчий за віком

*Останні рангові стосунки є більш загальними. Як і в інших східноазіатських культурах, від молодих людей очікують поваги до старших, навіть якщо різниця у віці досить мала.

Якщо обидва оратори мають рівний ранг, наприклад, між двома друзями або двома незнайомими людьми, ступінь знайомства визначає стиль мовлення. У випадку, коли двоє носіїв мають різні звання, один може використовувати неформальну мову, тоді як інший використовує офіційне мовлення. Або, залежно від стосунків, оратор з вищим

соціальним може використовувати офіційну мову, а оратор з нижчим рангом може мати навіть більш ввічливу мову – кейго. Тоді поєднання рівня знайомства та рангу визначає базовий рівень ввічливості.

Інтерес до форм ввічливості швидко зростає на всесвітній мовній арені. За останні двадцять років була проведена велика робота над категоріями ввічливості, особливо в галузі соціально-лінгвістичної науки. Виникнення "сектора ввічливості" тісно пов'язане з розвитком нових сфер у соціолінгвістиці, таких як лінгвістична прагматика, теорія мовленнєвих актів та поняття комунікативної компетентності. [20, с.75] Оскільки вираження ввічливості є настільки важливим і універсальним у спілкуванні людей, це стало неминучою темою у вивченні взаємозв'язку між принципами використання мови та соціальними відносинами.

2.2 Мова та культура. Соціолінгвістика

Починаючи з ХХ століття, лінгвокультурологія поступово витісняла країнознавство і в дидактичному плані. З останніх двох десятиліть ХХ століття термін «лінгвокультурологія» часто використовується у поєднанні з терміном «вивчення культури через мову». Лінгвокультурологія акцентує увагу на відображенні духовного стану мовою людини в суспільстві. Це відображається в працях багатьох дослідників, в яких вимагається зміна форми системи дидактичних координат: замість систем «навчання мови - знайомство з культурою» в центрі уваги стоїть взаємозв'язок комунікативної компетентності з лінгвокультурологією та культурою -орієнтована лінгвістика в системі «викладання мови - знайомство з культурою - викладання мови».

Мова являє собою суспільне явище. Будь-яка мовна система функціонує і розвивається в суспільстві. [1, с. 105]

Виконання мовою суспільних функцій має як загальні закономірності, так і специфічні сторони, різні для кожної конкретної мови і обумовлені в першу чергу суспільним ладом, рівнем розвитку суспільства, а також особливостями національної культури і структури мови. Мова — один з найважливіших елементів культури будь-якого народу, тому дослідження суспільних процесів у тій чи іншій країні неповно без розгляду соціолінгвістичної проблематики. Науково-технічний прогрес відкриває нові можливості, види і форми спілкування, головною умовою ефективності яких є взаєморозуміння і взаємодоповнення, діалог культур, терпимість і повагу до культури партнерів по комунікації. Однак за цим криються не тільки благородні і творчі мотиви інтересу до інших культур та мов, але так само і прагнення збагатити свою культуру досвідом і оригінальністю інших.

В останні роки соціальні, політичні і економічні потрясіння світового масштабу привели до небувалої міграції народів, їх

переселення, розселення, зіткнення, змішання, що, зрозуміло, призводить до конфлікту культур, так званій війні і світі мов і культур. У той час як мова зберігає і відображає в собі всі ці зміни, що відбуваються з культурою. Соціолінгвістичні дослідження проводяться в сучасній Японії, проте вони мають специфічне забарвлення і є складовою частиною японської мовної культури. В СРСР аналіз мовних проблем японського суспільства був початий в 20-30-і роки вченими Е. Д. Полівановим і Н. І Конрадом. Пізніше багато для вивчення цих питань зробив С. В. Неверов, в якій детально проаналізовано теоретичні основи японської соціолінгвістики і японської мовної політики. [5, с.321]

У кожної нації і народу є своя історія, своя культура, яка формувалась тисячоліттями, і головна унікальність кожної нації полягає саме в її мові. Ніщо інше, як мова, не відображає всі особливості і тонкощі того чи іншого народу. Мова, перш за все, відображає мислення людини. Під словом «культура» розуміємо рівень розвитку людства і в даному випадку є синонімом терміну «цивілізація», «культура» може означати ступінь духовного розвитку людини і рівень його виховання, освіти, освіченості, народні звичаї і традиції, особливості побуту і т. д.

«У прийнятій в етнології мові дуже часто розуміється вся невелика спільність, яка складає цей етнос, і тут культура охоплює всі прояви соціальної життєдіяльності, без поділу на сфери господарства, політики, соціальних відносин і культури. Таким чином, термін вживається у значенні, подібному з терміном «суспільство». В результаті довгого з'ясування стосунків між фахівцями з культурної та соціальної антропології прийнято відносити до «суспільства» ту групу людей, яка живе і діє спільно, вступаючи в певні відносини, а до культури - їх спосіб життя, форми діяльності, як матеріальної, так і духовної» [5, с.18]. Але розділити ці два поняття повністю -

неможливо.

Культура — це духовний компонент людської діяльності, що є складовою всієї системи діяльності і забезпечує різні сторони життя людини та людського суспільства. Разом з тим культура — це також процес і результат духовного виробництва, що і робить її істотною частиною сукупного суспільного виробництва і соціальної регуляції поряд з економікою, політикою та соціальною структурою. Духовне виробництво і забезпечує формування, підтримки, поширення і впровадження культурних норм, цінностей, значень і знань, втілених у різних компонентах культури (міфи, релігія, художня культура, ідеологія, наука тощо). [14, с.240]

Як відомо, культура є об'єктом дослідження багатьох галузей науки, але відрізняється від вивчення культури через мову, тут основна увага зосереджена на мовному аспекті. Лінгвокультурологія асоціюється з культурологічно орієнтованою лінгвістикою як системою вирішення правлячих принципів загальноосвітнього та гуманітарного завдання, але крім цього лінгвокультурологія має ряд специфічних особливостей. [10, с.348]

Культура розкриває свій зміст через систему норм, цінностей, значень, ідей і знань, традицій і звичаїв, одержують вираження в системі моралі і права, релігії, у мистецькій сфері та науці. Разом з тим про культуру суспільства, її характеристики, принципи та динаміці з соціологічної точки зору слід судити не лише за власне «культурним» проявів: художня продукція, релігія, право, наука і т. д. Культура існує і в практично-дієвій формі, подіях і процесах, в яких проявилися установки і орієнтації учасників, тобто різних верств, груп та індивідів. Ці процеси і події, що входять у загальну історію або пов'язані з певними проявами господарського, соціального і політичного життя, мають і культурне підґрунтя, виявляються фактами і факторами культурної історії і культурного надбання суспільства. Зародження або

прийняття релігії, формування держави, соціальні смути, навали і війни, політичні реформи, визвольні течії, технологічні перевороти і наукові відкриття — у всьому цьому виявляються і культурні закономірності, що формують дане суспільство і міжнародні відносини. [5, с.12] Згідно з теорією Сепіра - Уорфа, наявна у людини картина світу в значній мірі визначається системою мови, якою він говорить. За Уорфом, граматичні категорії мови слугують не тільки інструментами для передачі думок мовця, але вони також формують його ідеї і керують його розумовою діяльністю. Тому, люди, що говорять різними мовами будуть мати різні уявлення про світ, і, якщо мови між собою сильно відрізняються по своїй структурі, то між націями будуть виникати проблеми у 7 розумінні про світ. Так, наприклад, структура японської мови в корені відрізняється від структури української мови. Японська кана (японська складова азбука) - унікальна, і теж є аспектом японської культури.

«Мова — дзеркало культури, в ньому відбивається не тільки реальний світ, що оточує людину, не тільки реальні умови його життя, але і суспільна самосвідомість народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції, звичаї, мораль, система цінностей, світовідчуття, бачення світу.» [18, с.7]. Мову і культуру неможливо розділити, не можна розглядати мову народу, не беручи до уваги його культуру і національні особливості. Адже мова і культура народу складаються одночасно. З часом мова змінюється разом з культурою суспільства. У культурі з'являються нові цінності, у мові - нові вирази; у суспільстві з'являються нові технології - в мові нові слова. Ідея про те, що мова формує думку, давала можливість поставити вивчення думки на точну фактологічну (мовну) основу. Рух мовних фактів і розвиток граматичних категорій розглядається як форма руху думки. Отже, розглянувши основні поняття мови і культури, перейдемо до розгляду відбивання в мові змін і розвитку суспільної культури.

Мова легко вписується в концепцію культури. Як культура вбирає всі історично-складені, структуровані моделі поведінки, які приймаються всіма або спеціально призначеними членами групи, так і мова включає моделі розмовної мови (складова частина поведінки) з точно такими ж атрибутами. Мова, як і все інше в культурі, вимагає вивчення не окремих виразів (актів). Мови, як і інші аспекти культури, різноманітні і несхожі; кожне суспільство має свою мову, так само як і власні технічні прийоми, форми соціального та політичного устрою та моделі економічної та релігійної поведінки. Мова, подібно будь-якому іншому аспекту культури, акумулює і постійно трансформує «гігантську та анонімну підсвідому роботу багатьох поколінь»[17, с.125]. Нарешті, абсолютно неможливо собі уявити походження або розвиток культури окремо від мови, бо мова - це така частина культури, яка в більшій мірі, ніж будь-яка інша, дає можливість людині не тільки здобувати власний досвід у процесі безперервного навчання, але і користуватися набутими в минулому або сьогоденним досвідом і знаннями інших людей, які є або були членами групи. У тій мірі, в якій культура як ціле складається з загальнозрозумілих моментів, її лінгвістичний аспект є найбільш життєвою і необхідною частиною.

Лінгвокультурологія зосереджується на новій системі культурних цінностей, яка висувається новим мисленням, сучасним життям суспільства, на повну, об'єктивну інформацію про культурне життя країни.

Основною одиницею опису цього підходу є лінгвокультура як особлива складна одиниця, що представляє діалектичну єдність мовного та екстралінгвістичного (концептуального та предметного) змісту та включає сегменти не лише мови (мовне значення), але й культури (позалінгвістичне культурне значення), представлене відповідним знаком. На відміну від слова та лексико-семантичної версії, лінгвокультура представляє собою як само мовне уявлення, так

і «позалінгвістичне, культурне середовище» (ситуація, реальність) - стабільну мережу асоціацій. Тому слово «сигнал» для людини, яка знає мову, не лише значення (як підказка), але і всю сукупність «культурного ореолу». Незнання „культурного ореолу” слова залишає реципієнта на мовному рівні, не дозволяє проникнути в глибоку мережу культурних об'єднань, тобто у сенсі викладу тексту як відображення культурного явища [4 , с.47]

Лінгвокультурологічна компетентність - це система знань про культуру, втілена в певній національній мові та набір спеціальних навичок для оперування цими знаннями на практиці.

Лінгвокультурологія має вирішувати багато питань, пов'язаних з мовою, таких як роль культури у формуванні мовних понять, зв'язок між мовним символом та культурним сенсом слова. Важливо визначити культурну семантику, яку можна отримати в результаті взаємодії двох різних галузей - мови та культури. Взаємодія мови та культури має взаємні стосунки: мова формує культурні взаємодії, а культурні взаємодії формують мову. Слід зазначити, що відношення мови до культури включає багато складних і суперечливих проблем. Одна проблема може виникнути, коли інформація несе в собі якийсь прихований культурний сенс.

Культура - це «інтегрований зразок людських знань, переконань та поведінки, що залежить від здатності людини вчитися та передавати знання наступним поколінням». Спілкування відображає культурні зразки та цінності комунікантів. Японська мова – це свідомо різноманітна мова. Навіть якщо ніхто не припускає прямої кореляції між мовою та культурою, він повинен визнати, що японська мова, яка чутлива до різноманітності, значною мірою відображає японську культуру.

«Спілкування є елементом культури, оскільки часто говорили, що спілкування та культура нероздільні ... У ситуаціях міжкультурного

спілкування людям важливо усвідомлювати потенціал різних непорозумінь та уникати їх. Загалом, люди з азіатських та західних культур мають найбільші шанси на непорозуміння, причому Японія та США, наприклад, знаходяться в двох крайнощах. Оскільки японська мова є значно навантаженою культурою, її потрібно розуміти та використовувати культурно-орієнтовано». [28, с.28]

Мова може позначити культурну ідентичність, але вона також використовується для посилання на інші явища, особливо коли мовець використовує її для пояснення власних намірів. Певна мова вказує на культуру певної соціальної групи. Тому ми можемо припустити, що вивчення мови є культурним навчанням, тому викладання мови є викладанням культури через взаємозалежність вивчення мови та культури.

2.3. Взаємодія мови та культури в японській мовній картині світу

Мову як виключно людське явище не можна вивчати ізольовано від культури. Багато її аспектів стають зрозумілими лише в певному культурному та світоглядному контексті. У повному обсязі це положення поширюється на міжнародну освіту та підготовку іноземних студентів. Ідея про те, що мова є головним показником національної культури, розвивалася в гуманітарних науках ще з часів Гумбольдта, який вважав, що кожна мова є носієм культури та самобутності людей, які розмовляють цією мовою. [30] Важливу методологічну позицію, яка розкриває єдність мови та культури, обґрунтував Е. Сепір: культуру можна визначити як те, що робить і як думає спільнота. Усвідомлення важливості взаємодії мови та культури сприяло формуванню та розвитку ряду гуманітарних дисциплін: соціолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвістика та культурологія, культурологія, так чи інакше поєднуючи ці дві системи - мова і культура. Опис взаємодії мови та культури як складної проблеми вимагає виділення особливої одиниці, яка поєднала б два явища - мову та культуру. [31]

Людство живе у світі швидких змін та поширення міжкультурних комунікацій, наш світ стає дедалі меншим, а отже і наступні запитання стануть ще більш актуальними, оскільки зустрічі з людьми з різних культур невід'ємний аспект сучасної життєдіяльності. Що станеться, якщо люди з різним культурним походженням будуть взаємодіяти вічна-віч? Що станеться, якщо вони спробують поділитися ідеями, інформацією чи почуттями?

Незважаючи на збільшені можливості міжкультурних зустрічей, комунікативна поведінка представників різних культур є тривожним, складним очікуванням.[32] Знання міжкультурної комунікації може бути ключовим фактором або допоміжним засобом у вирішенні

проблем до їх виникнення. Багатьох проблем можна уникнути, якщо адекватно розуміти основні компоненти міжкультурних комунікацій.

Тонке розуміння контексту диктує уникати в мовленні у японській мові прямого позначення особи та використання особистих займенників, дозволяє пропускати важливі з точки зору носія західного мови члени речення.

Носіям японської мови у вищій мірі властива «мовна тактовність» - потреба в ретельному продумуванні і акуратному виборі засобів мовного вираження для позначення не тільки вербалізуємої думки, але і свого вікового, тендерного та соціального статусу, а також ставлення до висловлюваного. При спілкуванні іноземців з японцями ускладнення звичайно виникають із-за того, що відбувається взаємна неправильна розшифровка комунікативного коду, при якій сприймають мовну поведінку співрозмовника в тому сенсі, яке воно має в їх власній культурі. Японська посмішка, наприклад, не обов'язково означає спонтанне вираження радості чи задоволення. Вона є проявом дотримання норм поведінки, вироблених і культивованих з феодальних часів.

Народна мудрість рекомендує завжди віддавати перевагу слуханню перед говорінням. Мовцю пропонується будувати своє висловлювання таким чином, щоб не завдати шкоди слухачеві. Правила мовної поведінки, згідно з яким японці повинні вести себе в розмові, проглядаються ФЕ про зміст та порядок ведення розмови, про помилки у веденні бесіди, а саме: в прислів'ях і приказках про ввічливість, вміння вести себе належним чином, про перевагу доброго слова і багатьох інших. Неговоріння в японському дискурсі — це аж ніяк не просто слідування деяким правилам етикету. Мова молодих може характеризуватися словами, але в міру набуття мудрості людина стає небагатослівною. [29, с. 155]

Японська комунікативна поведінка характеризується

схильністю до передачі сенсу повідомлення не стільки за допомогою вербальних і вербально-мовних знаків, скільки завдяки використанню невербальних сигналів, які розшифровуються за умови знаходження в ситуації єдиного контексту.

Для японської культури завжди було характерне прагматичне сприйняття і адаптація згідно своїм національним потребам і інтересам самих різних елементів зарубіжних культур: так було з релігійними вченнями, китайською ієрогліфікою, ідеологією, моральними та естетичними концепціями в давнині, те ж саме відбувалося і відбувається з філософськими, соціальними і науково-технічними ідеями в періоди нової та новітньої історії, тому, слід відзначити «замкнуто-відкритий» характер японської культури. [29, с.156]

Людство розвивається, і з кожним новим століттям в людській культурі з'являється щось нове, але при цьому тісно пов'язане з минулим - «старим». Кожен раз суспільство виходить на новий рівень розвитку. Людське суспільство пройшло шлях від аграрного до постіндустріального. Безсумнівно, зі зміною нашої культури, мова теж піддавалась змінам. З появою нових технологій, з'являлися нові слова. Мова є не просто складовою культури, мова - це «зберігач» культури, який зберігає культуру та передає її з покоління в покоління. Звідси випливає, що саме мова відіграє найважливішу роль у формуванні етнічної спільності, національного характеру і кожної особистості. Неможливо уявити виникнення або розвиток культури без мови. В свою чергу, мова перебуває в постійному розвитку, тобто відображає у собі які-небудь зміни в людській культурі. Мова — це невизнаний зберігач культури та суспільних цінностей. [35, с. 132-133]

Попереднє - це приблизний опис того, як японці визначають межі ввічливості. Очевидно, що з правил є винятки. Є люди, які дуже ввічливі і поширюють цю ввічливість на всіх, або ті, хто не може

знайти жодної причини, щоб бути ввічливим з кимось. Тим не менше, це принаймні дає основні вказівки спантеличеним іноземцям, які прожили в Японії досить довго, щоб усвідомити наскільки важливо бути ввічливим в спілкуванні з японцями.

Японці, схоже, розрізняють свою чемність. Сьюард зображує, як японці можуть бути нечутливими та невічливими на публіці. За словами Сьюарда, японці виявляються або дуже ввічливими, або грубими з американцями, залежно від "точки зору" цієї людини. [35, с. 133] Іншими словами, це залежить від того, хто ця людина і чому вона людина перебуває в Японії. Ймовірно, поведінка японців, спричинена такою різницею меж, може призвести до непорозуміння з боку іноземців.

Японія - це статичне суспільство. Провести все життя в одному місці - не рідкість, а зміна роботи не дуже поширена. Будучи вертикальним суспільством, японське суспільство за своєю суттю є стаціонарним. У стабільному, однорідному суспільстві, як Японія, підтримка вже існуючих відносин стає найважливішим пріоритетом. У такому суспільстві не можна ризикувати втратою стосунків, оскільки це іноді означає ризик власної ідентичності та існування. Тому докладаються всі зусилля для збереження існуючих стосунків і частіше використовується негативна ввічливість. Вживання позитивної ввічливості, як правило, обмежується неформальними умовами. З тих самих причин закрите, статичне суспільство також вимагає більш детальних приписів щодо поведінки ввічливості.

Розуміння та врахування почуттів адресата дуже цінується, і в цьому сенсі ця риса ввічливості в основному однакова - змусити адресата почуватися краще. В японській мові це правило реалізується багатьма поведінковими та мовними засобами:

- Вираження занепокоєння
- Вираження сором'язливості

- Вираження вдячності
- Вираження зацікавленості

Емпатія відіграє важливу роль у способі спілкування японців. Емпатія несе за собою здатність розуміти чужі почуття та брати участь у них. Дуже часто повідомлення передаються за допомогою співпереживання або невербально та навіть мовчки. Однорідна, висококонтекстна японська культура робить це можливим і необхідним. Менш явна, тонка мова можлива лише завдяки спільним загальним припущенням та знанням. Потрібно знати умови і вміти читати між рядків.

У такій культурі важливо і ввічливо показати, що ви розумієте почуття та наміри інших. Кожному потрібна емпатія, щоб проявити ввічливість, а також прийняти ввічливість від інших. Без урахування почуттів та намірів інших людей багато взаємодій, пов'язаних із ввічливістю, неможливо зрозуміти. Ось чому співпереживання стосується багатьох правил ввічливості. [32, с. 34-38]

Варто розглянути й інші аспекти японської культури. В Японії, наприклад, компліменти вживаються не так легко, як в інших країнах, оскільки вони виділяють людей і підкреслюють індивідуальні відмінності. Це викликає конфлікти та збентеження. Інший приклад - тенденція японських студентів не задавати своїм викладачам стільки питань, скільки їхні західні колеги. Сам акт поставлення запитання трактується як виклик авторитету учителя, що не прийнятно в Японії. Більше того, коли вчитель не може відповісти на запитання, японський учитель втрачає обличчя, і вчитель, і учні стикаються з незручною ситуацією. Тому цього слід уникати. Цю тенденцію уникати конфронтації та наслідків збентеження зберігає формалізм та багато встановлених норм поведінки.

У 1959 році японська мова була обрана однією з шести мов для стипендії Закону про національну оборонну освіту (NDEA), і багато

хто скористався цією можливістю. Інтерес до Сходу піднявся в 60-х, коли "хіпі" та інші поїхали туди, шукаючи релігійних "істин". Слїдувала модна та харчова індустрія, і в 1984 році було кілька американських телевізійних рекламних роликів, які мали справжні японські фрази, які говорили японці. Найбільш вірогідною причиною цієї зміни є економічний прогрес Японії та просування у світ. Ділові та професійні люди тепер мали вагомї причини зацікавитись японською мовою та її людьми. Тридцять років тому більшість студентів японської мови цікавилися такими галузями, як лінгвістика, література та історія. Однак у 1980-х рр. Більшість учнів японського класу приймають японську мову для кар'єри в бізнесі, торгівлі тощо. Отже, очікування та потреби мовної підготовки змінилися. Люди хочуть більш практичного, реалістичного та корисного володіння мовою. Вони також шукають загальних навичок спілкування, що призведе до успішних ділових відносин. Для цього потрібно краще розуміння японської культури, суспільства та людей. Знання того, як японці думають, реагують і поведуться, стало важливою частиною їх вивчення. [6, с. 659]

Японська цивілізація є дуже своєрідною. Це спільність моноетнічна і монодержавна. Вона побудована на засадах інтенсивної праці і витонченої культури. Японська цивілізація століттями живе в постійному процесі усвідомленої самоосвіти - самоосвіти через піднесення, тріумфи, кризи. У процесі свого розвитку вона проходила крізь смути критичних переоцінок самої себе, проте при усвідомленій вірності собі. Порівняно з китайською цивілізацією японська вважається молодію. "Молодий" і її народ. [6, с. 480] Коли ми говоримо про національний характер як сукупність психологічноментальних та поведінкових ознак притаманних певній етнонаціональній спільноті, то науковці сходяться на тому, що в японському національному характері присутні такі загальноетнічні

риси, як працелюбність, естетичне чуття, любов до природи, дотримання традицій, схильність до запозичень, етноцентризм, практицизм. Серед 10 рис групової поведінки – дисциплінованість, відданість авторитетові, почуття обов'язку. На рівні побуту – ввічливість, акуратність, самоопанування, ощадність. Національний характер є невід'ємною складовою національної свідомості.

Попередньо варто зазначити, що на аналітичному рівні наукова спільнота розрізняє поняття етнічної (культурно-релігійна, мовна) ідентичності та національної свідомості (політична). Етнічна самосвідомість не в останню чергу визначається мовними особливостями і не дарма японці так пишаються складом своєї мови.

Правильне використання всіх форм і ступенів ввічливості розглядається японцями як те, що само собою розуміється і засвоюється з самих ранніх пір, практично з перших кроків дитини. І будь-який відступ, а тим більше порушення в використанні відповідних форм і ступенів засуджується як порушення загальноприйнятих норм, обов'язкових правил спілкування. [10, с. 150]

2.4 Майбутнє ввічливої мови

Студенти японських університетів виразно висловлюють своє зневажливе ставлення до рангової системи та використання ввічливої мови. Каїм (2002) пояснює, що кейго з його консервативною вимогою поважати усталену ієрархію та усталені способи самовираження йде наперекір можливості адаптуватися до будь-яких умов та гнучкості мислення. Тому молоде покоління, яке славиться своєю здатністю винаходити нові слова та переосмислювати вже існуючі, абсолютно безнадійне, коли справа стосується кейго, адже надто ввічливі форми мовлення не дозволяють їм висловлювати свої справжні почуття та думки.

За результатами опитування, проведеного NHK (日本放送協会 – Японська телерадіомовна корпорація) у 1980 році серед молодих японців у віці до 25 років, 63% молодих чоловіків та 51% молодих жінок вважають систему японської ввічливої мови надзвичайно клопіткою. [20, с. 73] Однак, коли вони знаходять роботу в великій компанії чи в будь-якій іншій установі, в якій суворо дотримуються вертикальної ієрархії, а, отже, використання ввічливої мови є обов'язковим, вони не можуть уникнути дотримання правил рангової системи. Більше того, щоб стати здібним працівником, а також ідеальним представником установи, молодих новачків відправляють на курси з використання кейго, щоб освоїти її замислуваті нюанси. Це свідчить про те, що яким би застарілим і непотрібним не вважалося кейго з точки зору молодого покоління, категорії ввічливості зберігають позицію унікального мовного середовища, необхідного для підтримання стійких і гармонійних соціальних відносин.

Система японської ввічливої мови формувалася протягом довгих століть панування феодальних воїнів. Кейго достовірно відображає типові риси японської нації, особливо орієнтованість на відмінності верств населення, потребу у вертикальній соціальній структурі та оцінці на основі рангової системи. [17, р. 77]

У сучасній Японії переформулювання лінгвістичної ідеології

японської комунікації стало центром широкого процесу інституційної перебудови. Зміни відбуваються в демографічній та фінансовій структурі економіки, урядових організаціях та навчальних закладах.

Використання кейго має бути адаптоване відповідно до ієрархічних відносин, заснованих на статусі та рангу співрозмовників. Тому багато японців не бажають використовувати кейго, оскільки вважають, що це надзвичайно клопітно. Але сучасна ввічлива мова лише завісою, а реальність в тому, що кейго не завжди функціонує у визнаний часом консервативний спосіб.

Японське суспільство, без сумніву, кардинально змінилося з часів правління феодалів. Однак суть японського характеру та поведінки не зазнали великих змін. Тому, хоча в сучасній Японії набирають популярності тенденції, що пропагують скасування розгалуженої системи ввічливості, вона буде збережена. Інакше японці втратять функціональний шлях гармонійного спілкування, яке є дуже бажаним і шанованим.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Серед дисциплін, що вивчають взаємодію мови та культури, - соціолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, культурологія. Лінгвокультурологія або соціолінгвістика - це філологічна дисципліна, яка описує відповідність мови та культури в їх синхронній взаємодії. Термін "лінгвокультурологія" чітко вказує на взаємозв'язок двох областей - мовознавства та культурології. Це також галузь когнітивної лінгвістики та культурології, що вивчає вираження культури людей, яка закріплена в мові.

Ввічливість є важливим поняттям у повсякденній взаємодії, але вона також стає все більш популярною як осередок вивчення прагматики та інших дисциплін. Однак академічне вивчення ввічливості призвело до дедалі більшої роздвоєності концепції між інтуїтивним розумінням ввічливості звичайних ораторів та технічними концептуалізаціями ввічливості, розробленими дослідниками.

Незважаючи на те, що вивчення концепту ввічливості в Японії має довгу історію, що сягає сотень років, дослідження про його лінгвокультурологічний аспект у японській мові з'явилися лише нещодавно за останні тридцять років. Таким чином, значна частина роботи щодо ввічливості на японській мові успадкувала схильність до пояснення ввічливості насамперед щодо форм ввічливості. Більш багатопланове і нюансове розуміння дискусії між тими, хто виступає за культурний підхід до японської ввічливості, і тими, хто стверджує, що універсальні теорії, такі як теорія Браун та Левінсон застосовують до аналізу ввічливості на японській мові, може виникнути якщо ми визнаємо, що докази, постульовані для кожної з цих позицій, повинні бути більш правильно розміщені на індивідуальному або соціальному рівнях ввічливості, перш ніж можна оцінити їх відносні достоїнства.

Аналіз поняття ввічливості та його соціолінгвістичних аспектів в японській мові також має ряд наслідків для подальших міжкультурних

досліджень ввічливості. По-перше, неможливо дотримуватись думки, що ввічливість однаково визначається в різних культурах. По-друге, потрібно провести подальшу роботу, щоб з'ясувати, які елементи справді є спільними для ввічливості в різних культурах, а які елементи є більш специфічними для окремої культури. Сфера досліджень соціолінгвістики різноманітна, що відображає різні цілі багатьох дослідників, які працюють над темами, пов'язаними з ввічливістю. Хоча жодне конкретне визначення ввічливості ніколи, мабуть, не відповідає такому різноманітному спектру дослідницьких цілей, це не означає, що слід відмовитися від пошуку більш відповідного визначення ввічливості.

Японія є однією з провідних світових промислових держав і відрізняється своїм економічним зростанням після Другої світової війни, враховуючи те, що у неї мало природних ресурсів. Японія відома своєю міцною робочою етикою та високим рівнем співпраці між промисловістю та урядом.

Способи спілкування відображають і пов'язані з культурою людини з точки зору мови, стилю мови та невербальної поведінки. Таким чином, оскільки культури різняться, практики спілкування будуть відрізнятися одна від одної.

У сучасній Японії переформулювання лінгвістичної ідеології японської комунікації стало центром широкого процесу інституційної перебудови. Зміни відбуваються в основній демографічній та фінансовій структурі економіки, урядових організаціях та освітніх установах. Ввічлива мова – не виключення.

РОЗДІЛ III. КОДИФІКОВАНА ВВІЧЛИВІСТІ В ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

3.1. Основи категорій ввічливості

В японській мові існує три стиля мови для вираження ввічливості:

- нейтральний або повсякденний стиль;
- стиль, при якому співбесідник підноситься;
- стиль, при якому мовець особисто принижується;

Останні два використовуються для вираження більш високої поваги до співбесідника, ніж при звичайному ввічливому стилі мовлення.

Або ж:

- 尊敬語 /そんけいご/ sonkeigo, вирази з приводу дій іншої людини, щоб піднести свого співрозмовника. Так звана гонорофічна мова.
- 謙讓語 /けんじょうご/ kenjougo, або скромна самозневажлива мова, яка застосовується щоб принизити себе в очах співрозмовника, таким чином давши зрозуміти, що ви його поважаєте.
- 丁寧語 /ていねいご/ teineigo, або ввічливий стиль мовлення, так звані прості, але вишукані вирази, які покликані висловити ввічливість по відношенню до співрозмовника, хоча на відміну від 謙讓語 цей стиль може звучати більш грубо. Іншими словами, це проста стандартна японська мова.

Основними функціями кейго вважаються:

- вираження шанобливості, поваги;
- мовне розділення співрозмовників за соціальною, віковою ознакою, за статтю;
- «пом'якшення» мови;
- прояв витончених манер і хорошого смаку

Використання шанобливих форм стосовно себе є прагматично недоречним,

хоча це синтаксично можливо. Однак, молоді люди часто вживають такі форми.

Є три ситуації, коли вам потрібно використовувати кейго; перша - це коли ви розмовляєте з людьми вищого статусу. Друга - коли ви розмовляєте з людьми, з якими ви не знайомі. Третя - це коли ви виголошуєте промову в офіційній ситуації. Відповідно до цих ситуацій й існує три види ввічливої мови.

- Кейго також можна умовно розділити на два типи- 素材敬語(sozaikeigo) та 対者敬語(taishakeigo). Ці два типи ввічливості як прототипи 尊敬語(sonkeigo) та 謙讓語 (kenjougo), які більш детально пояснюють ключові аспекти у використанні того чи іншого стилю.

素材敬語(sozaikeigo) – форми ввічливості, які демонструють вираження поваги до людини про яку йдеться у розмові, а 対者敬語(taishakeigo) - міжособистісні форми ввічливості, що демонструють повагу до слухача.

Таблиця 3.1

З рівня класифікації	Особливості вживання	
Сонкейго 尊敬語 Кенджього 謙讓語	素材敬語 (sozaikeigo)	Вираження переваги мовця над слухачем。 Повага до іншої людини, її вчинків, речей тощо。 Унікальні вирази, якими виражається повага до іншої людини, принижуючи себе.
Тейнейго 丁寧語	対者敬語 (taishakeigo)	Вирази, які вказують на те, що слухач перевершує мовця。 Вираження ввічливості, незалежно від ситуації Вираження поваги до іншої людини, шляхом використання ввічливих префіксів та слів.
	-	Елегантні формулювання.

Головна функція кейго полягає в тому, щоб виразити свою цілковиту повагу по відношенню до конкретних людей (навіть якщо насправді це не є так). Саме тут проявляється вплив культури на формуванні японської мови, адже японці ввічливі завжди. Для простоти в розумінні кейго можна розглядати ввічливі форми як свого роду тон спілкування. Використання ввічливих форм - завжди інтерпретується як гарний тон.

Розглянемо приклади використання 素材敬語(sozaikeigo) та 者敬語 (taishakeigo):

1) a.先生はもうお教えりになった? (sensei wa mou ooshieri ni natta?)

b.先生はもうお教えりになりましたか? (sensei wa mou ooshieri ni narimashita?)

В обох випадках переклад буде однаковий: «Викладач вже це пояснив?», проте в прикладі 1)а повага виражається до того, про кого йдеться мова, тобто до викладача (素材敬語(sozaikeigo), а в 2)а, крім цього, також виражається повага до слухача (者敬語 (taishakeigo). Очевидно, що два студента розмовляють між собою.

(2)(山田に対して)山田さんはもうお薬を召し上がりました? (Yamada san wa mou okusuri wo meshiagarimashita?) – Пан Ямада випив ліки?.

В даному випадку слухач та особа про яку йдеться - одна й та сама людина. Змоделюємо ситуацію.

山田さん：頭が痛いです。大変です。

田中さん：山田さんはもうお薬を召し上がりました?

Пан Ямада: Страшенно болить голова.

Пан Танака: Пан Ямада вже випив ліки?

Використання ввічливої форми お薬を召し上がります вказує на те, що один зі співрозмовників виражає повагу до іншого, уникаючи простих виразів,

а Ямада сан одночасно с слухачем та тим, про кого йдеться мова. (Вираз 召し上がる - ввічливий відповідник яп. слів - 食べる／飲む- їсти\ пити.)

Розглянемо основні правила творення форм ввічливості.

Таблиця 3.2

		Правила творення
敬語 (keigo)	尊敬語 (sonkeigo)	「お／ご～になります」「お／ご～ください」
		「 れる ・られる 」
		「 いらっしゃいます 」 「 めしあがります 」
	謙讓語 (kenjougo)	「 お／ご～します 」
		「 ～いたします 」 「 ～させていただきます」
		「 お目にかかる 」
	丁寧語 (teineigo)	「 ～です、～ます 」 「 ～でございます 」

- 尊敬語 (sonkeigo. - Як вже було сказано 尊敬語 (sonkeigo) використовується для опису дій іншої людини чи співбесідника і всього, що пов'язано з ним і ніколи відносно себе.

1) 先生はもうお教えりになりましたか? (sensei wa mou ooshieri ni narimashita?) – Викладач це вже розповів?

3) お客様は玄関にいらっしゃいます。(okyaku sama wa genkan ni irashyaimasu) – Клієнт біля входних дверей.

Сонкейго виражає повагу до предмета дії чи стану. У прикладах 1, 2 висловлюється повага доповідача до "викладача" та "клієнта" відповідно.

3) もうすぐお客様がおっしゃいます。(mousugu okyakusama ga oshyaimasu) – Вже скоро гість говоритиме слова.

4) 山田さんは今お忙しいそうです。(Yamada san oisogashii sou desu) -

Здається, пан Ямада зайнятий.

5) Aさん：今、何の仕事をなさっていますか。(ima, nan no shigoto nasatteimasuka?) - Ким ви зараз працюєте?

Bさん：日本語を教えています。(nihongo wo oshiete imasu)- Викладаю японську мову.

6) 島川先生は: 出身はどちらですか。(shusshin wa dochiradesu ka) – Звідки ви родом?

もりこさん：出身は神戸です。島川先生は神戸にいらっしゃったことがありますか。(shusshin wa Kōbedesu. Shimakawa sensei wa Kōbe ni irasshatta koto ga arimasu ka.)

- Я народилась в Кобе. Чи траплялось вам бувати в Кобе?

Bさん：まだないんですよ。(mada nain desu yo) – На жаль, ще ні.

7) Aさん：すみません。もうお決まりになりましたか。(sumimasen. mō okimari ni narimashita ka.) – Вибачте, ви вже вирішили що замовлятимете?

Bさん：はい、とりあえず水一本ください。(hai, toriaezu mizu ichi-pon kudasai) – Так, пляшку води, будь-ласка.

Aさん：はい。水ですね。かしこまりました。(hai. mizudesu ne. kashikomarimashita) – Добре. Зрозумів.

.....
Aさん：お待たせしました。(omataseshimashita) – Вибачте, що змусив вас чекати.

Bさん；ありがとうございます。(arigatōgozaimasu.) – Дуже дякую.

8) Aさん；すみません。水一本ください。(sumimasen.mizu ippon kudasai)– Вибачте, можна води будь-ласка.

Bさん：はい。少々お待ちください。(hai. shōshōomachikudasai)–Так, звісно. Будь-ласка зачекайте.

9) また何かご質問があれば、ぜひご連絡ください。(Mata nanika go shitsumon ga areba, zehi go renraku kudasai.) – Якщо у вас виникнуть будь-які питання, обов'язково звертайтеся.

10) すみません。アンケートにご協力いただけませんか。(Sumimasen. Ankēto ni go kyōryoku itadakemasen ka.) — Вибачте, не могли б ви заповнити анкету?

У всіх вище наведених прикладах, незалежно від ситуації, один зі співрозмовників виражає повагу у звертанні до іншого. Часто трапляються ситуації, коли, наприклад, ви вперше зустрічаєте людину і важко оцінити, як краще звертатись і який стиль мови підібрати, тоді можна використати форми надто ввічливого сонкейго, яке безпосередньо виражає шанобливе ставлення.

- Коли мова йде в першій особі про себе або про свої дії, то для проявлення ввічливості до співбесідника або до того про кого йде мова, як про взаємодіючу особу, використовується 謙讓語 (kenjougo) або само принижуючий стиль. У цьому випадку, на відміну від 尊敬語 ви будете використовувати 謙讓語 лише коли говорите про себе або тих, хто у вашому "найближчому колі", наприклад, про родину чи друзів. Звичайно, ніколи не варто використовувати 謙讓語, коли говорите про інших, особливо якщо вони перебувають у вищій соціальній позиції, ніж ви; це може образити і щонайменше бути проявом вашої некомпетентності.

Розглянемо детальніше приклади використання наступного стилю ввічливості.

(1) 私は先生を車でお送りしました。(watashi wa sensei o kuruma de ookuri shimashita) – Я відправив вчителя машиною.

(2) 先生の資料を拝見しています。(sensei no shiryō o haikente imasu) -

Переглядаю документи вчителя.

(3)私は明日は一日中会社におります。(watashi wa ashita wa ichinichijū kaisha ni orimasu) – Я завтра буду в офісі.

謙讓語 - це відносне (у ширшому розумінні) вираження поваги до співрозмовника шляхом самозаниження .

У (1) прикладі висловлюється повага спікера до «викладача» на я кого направлена дія, а в (2) до «вчителя», який є власником «документів».

4) 社長、そろそろタクシーお呼びしましょうか。(hachō, sorosoro takushī oyobi shimashou ka) - Пане, вже варто викликати таксі?

5) えー間もなく電車が参ります！危ないですから、白泉の内側でお待ちください。(E mamonaku densha ga mairimasu! Abunaidesukara, Shiroizumi no uchigawa de omachi kudasai) - Обережно! Прибуває потяг! Не заходьте за червону лінію.

6) Aさん；先生、すみません。ちょっと伺いたいことがあるんですが、今よろしいでしょうか。(sensei, sumimasen. Chotto ukagaitai koto ga aru ndesuga, ima yoroshīdeshou ka.) - Сенсей, дозвольте дещо запитати?

せんせい；はい。どうぞ。(hai.douzo) - Так, будь-ласка.

7) Aさん；あ、この本はいいですね。(a, kono hon wa īdesu ne) - Хороша книга.

Bさん；さしあげますね。(sashiagemasu ne) – Я можу вам дати почитати.

8) 田中さん；ね、ね。サムライちゃんって知ってる？(ne, ne. Samurai-chan tte shitteru?) – Чи знаєте ви щось про самураїв?

由子さん；えーよく存知上げております。(e yoku zonchi agete orimasu) –

Звісно, дуже добре знаю.

9) Aさん ; 先日、駅で社長の奥さんお目にかかりましたよ。綺麗な奥さんですね。(Senjitsu,-eki de shachō no okusan omenikakarimashita yo. Kireina okusandesu ne.) - Днями я зустріла на вокзалі вашу дружину. Вона чудово виглядає.

Bさん : いや、そんなことはないよ。(iya,sonna koto nai yo) – Ні ні, це зовсім не так.

Використовуючи kenjougo, як видно на прикладах, ви принижуєте себе, щоб автоматично піднести того, з ким ви спілкуєтесь. Однак цей стиль варто використовувати лише в тому випадку, якщо ви розмовляєте з кимось вищим за посадою, ніж ви. Розмовляючи з однолітком або з кимось, хто нижчий за посадою, ви можете використовувати невимушену або ввічливу мову です / ます.

Отже, якщо ви перебуваєте на бізнес-конференції, і потенційний роботодавець запитує вас, коли ви приїхали до Японії, ви відповісте, наприклад,:

« Я приїхав/ ла в квітні минулого року»

Звичайна ввічлива форма: 昨年の4月に来ました。(sakunen shigatsu ni kimashita)

謙譲語 : 昨年の4月に参りました。(sakunen shigatsu ni mairimashita)

В даній ситуації використання самозанижуючої форми дієслова свідчить про те, що ви говорите про себе, але відносно людини, яка за соціальним статусом вища.

- З існуючих форм кейго, Teineigo (ввічлива форма) є найбільш і часто вживаною (в тому числі серед носіїв японської мови). Це частково через те, що тейнейго, як правило, перша форма кейго, яку вивчають студенти та використовують протягом першого часу вивчення мови. 丁寧語 (teineigo) - нейтрально - ввічливий стиль мови, який утворюється комбінацією префіксів ввічливості -お(o)\ -ご(go) з іменниками і

закінченням **ます(masu)|です(desu)** у дієслів.

Нейтрально – ввічливий стиль можна використовувати в будь-коли, в будь-якій ситуації та за будь-яких обставин, а отже і по відношенню до будь-якого слухача. Загалом, 丁寧語 (teineigo)- японське слово, яке охоплює поняття ввічливості.

丁寧語 (teineigo) також можна використовувати при першому знайомстві, при розмові з вищою за статусом особою, або по відношенню до малознайомої людини тієї ж вікової групи, що і мовець. Нейтрально- ввічливі слова можна використовувати в повсякденній розмові, щоб віддати належне предметам, якими ви користуєтесь.

Далі будуть наведені приклади ситуативного використання кейго.

(1) お手洗いは教室の横です。(Otearai wa kyōshitsu no yokodesu) – Вбиральня біля кімнати.

(2) ご野菜でも買いに行こうかな。(O yasai demo kai ni ikou ka na.) - Йдемо купити овочі.

Префікси ввічливості -お(o)\ -ご(go) додаються до іменників, в залежності від походження слова (китайське чи японське).

(3) こちらが資料でございます。(Kochira ga shiryōdegozaimasu.) - Ось тут документи.

です⇒でございます

「でございます」 - дієслово, що слугує маркером ввічливості.

(4) Aさん；ホテルの中にレストランはありますか (hoteru no naka ni resutoran wa arimasu ka) - В готелі є ресторан?

Bさん；はい。エレベーターのそばにございます。(hai. Erebētā no soba ni gozaimasu.) - Так, поряд з ліфтом.

(5) Aさん：ビールとか揚げ、お願いします。(Bīru toka age, onegaishimasu) — Пиво, будь-ласка.

Bさん；はい。かしこまりました、他に何かご注文はございますか。(Hai. Kashikomarimashita, hoka ni nanika go chūmon wagozaimasu ka.) – Так, добре. Можливо, ви б хотіли замовити щось ще?

Aさん：いいえ、大丈夫です。(Īe, daijōbudesu.) – Ні, дякую.

Оскільки 丁寧語 (teineigo) вважається найпростішим із трьох типів кейго, він також відомий як найменш «лякаючий», оскільки технічно є частиною вивчення основ японської мови. Прикладом цього використання です та ます в кінці речень.

Проте, що ж означає говорити ввічливо? Наступні приклади демонструватимуть випадки неправильного використання форм ввічливості.

(1) 社長、ご資料を持ってさしあげます。(Shachō, o shirui o motte sashiagemasu) – Директоре, принесу ваші документи.

(2) 先生、昼ご飯をお食べになりたいですか。(Sensei, hirugohan o tabe ni naritaidesu ka.) – Вчителю, ви хотіли б повечеряти?

Вищезазначені вирази є граматично вірними, але, тим не менше, подібне вживання є недоцільним та виражає неповагу. Чому? В першому прикладі створюється враження, що перевагу має мовець, а не вищий за статусом начальник. В другому випадку, грубість полягає в тому, що мовець запитує про бажання вчителя тим самим наче випереджуючи думки чийсь думки та говорячи за іншу людину. Таким чином, для того, щоб «говорити ввічливо», не достатньо лише правильно вживати «です/ます», шанобливі та покірні слова, а й слід враховувати різноманітні культурні аспекти (не вживати надто стверджувальні та вказівні фрази, не говорити про бажання іншої людини та завжди враховувати чітку систему ієрархії). Крім

того, у виразах, які спонукають іншу сторону щось робити, наприклад, наказ або прохання варто використовувати непрямі вирази для посилення ввічливості.

(～ください、～くださいませんか、～ていただけませんか、～なさい)

3.2 Лінгвокультурологічний дискурс у використанні форм ввічливості

Кевін: «Яка у вас гарна дитина!»

Сара: «Дякую. Хіба вона не чарівна?»

Ханако сан: «У вас дуже хороший син. Я чула про нього хороші речі»

Ямада сан: "О, ні. Це не зовсім так. Він лінивий, непокірний, і ми просто не знаємо, що з ним робити.

Вищезазначений діалог відображає спосіб реагування людей на компліменти в різних культурах. Хоча два діалоги демонструють різкий контраст, кожен діалог – цілком прийнятний в межах даного культурного обмеження. Якщо Ямада відповів би Ханако так, як Сара Кевіну, або навпаки, той, хто робить комплімент, був би спантеличений. З огляду на культурні відмінності учасників діалогу, навіть без зазначених імен, було б зрозуміло представниками якої культури є співрозмовники. Справа не в тому, що фрази граматично невірні або некоректні, вони просто відповідають правилам ведення діалогу, які передбачені їх культурою.

Подальше дослідження буде присвячене правилам ввічливості в Японії та тому, як уникати різного роду «неприємних ситуацій». Спробуємо окреслити стратегії ввічливості в японській культурі, які є своєю картою, що вказує, на чому саме базується той чи інший принцип і яке значення він має.

Отже, стратегії ввічливості організовані та класифіковані за п'ятьма основними принципами. Чотири принципи є не лише домінуючими характеристиками у спілкуванні заради досягнення ввічливості, але й демонструють характер людських взаємин в японському суспільстві. В японській культурі, правильне і неправильне не оцінюється за абсолютним

принципом, якого дотримується кожна людина, але залежить від ситуації та стосунків.

Тож, чотири правила ввічливості в японському культурному середовищі:

1. Уникати збентежень.

Люди часто почуваються ніяково у різних ситуаціях, тому збентеження - це звичне почуття для більшості. Подібне відчуття виникає в ситуації, коли хтось один не підготовлений до можливих варіацій ситуації і не знає, як реагувати.

В Японії дуже часто виникає така ситуація, коли хтось стикається з непорозумінням і виникає конфлікт. В японській культурі конфлікти та будь-які конфронтації вважаються негативними елементами у стосунках з іншими, і тому докладаються всі зусилля, щоб їх уникнути. Оскільки збентеження досить часто є взаємним почуттям, виявляти намір запобігти цьому є ввічливим тоном. В Японії компліменти даються не так легко, як в культурі західних країн, оскільки вони виділяють людей і підкреслюють індивідуальні відмінності.

Цю тенденцію уникати конфронтації та наслідків збентеження зберігають формалізм та багато встановлених норм поведінки. Нижче наведемо два основних засоби, як уникнути почуття збентеження:

❖ Не очікуйте отримати відповідь або очікуйте тримати відмову на ваше прохання або запитання.

Очікування найменшого чи найгіршого рятує від неправильних емоцій стикнутися з відмовою і готує до правильної реакції. Ця стратегія реалізується при частому використанні заперечних конструкцій японською мовою. Звертаючись із запитом, завжди варто використовувати конструкцію з негативним запитанням, що майже завжди вважається проявом ввічливості.

Наприклад:

塩をとっていただけませんか。 — Чи не могли б ви мені часом передати сіль?

ここにサインを書いてくださいますか。 — Чи не могли б ви, будь-ласка, поставити тут підпис?

社長、明日のパーティー、社長もいらっしゃいませんか。 - Пане, дозвольте поцікавитись чи будете ви присутні на завтрашні вечірці?

Всі три приклади ввічливі, адже дозволяють адресату сказати «ні», і вказують на глибокі сумніви у мовця щодо позитивної відповіді, тим самим показуючи його або її страх бути відхиленням чи збентеженим.

❖ Використовуйте умовні вирази.

Умовні усталені висловлювання переважають інноваційні та імпровізовані вирази японською мовою. Нові ідіосинкратичні вирази, коли вони неправильні, призводять до збентеження як мовця, так і адресата. Чим більше ситуація передбачувана, тим менше шансів виникнення неприємної ситуації конфуз. Часто навіть засоби масової інформації вживають зношені умовні вислови.

Існує ряд встановлених фраз, які на перший погляд нейтральні або позитивні за значенням, але насправді мовець вкладає негативний контекст. Типовим прикладом цього є фраза:

前向きに検討をしましょう。 - Ми розглянемо це питання.

Ця фраза дуже часто використовується політиками як відповідь на деякі проблеми, які потрібно вирішити. Коли Ви чуєте цю фразу, насправді не варто очікувати дуже багато. Однак ця фраза не означає нічого негативного (на поверхні)поверхня, тому ситуація врятована і конфлікту вдалося уникнути.

3. Використовувати емпатію

Емпатія відіграє важливу роль у спілкування японців. Емпатія веде за собою здатність розуміти чужі почуття та брати участь у них. Менш явна, тонка мова можлива лише завдяки спільним загальним припущенням та знанням. Потрібно знати умови і вміти читати між рядків. У такій культурі важливо і ввічливо показати, що ви розумієте почуття та наміри інших.

Емпатія необхідна, щоб проявити ввічливість і прийняти ввічливість з боку оточуючих. Без урахування почуттів та намірів інших людей, багато взаємодій, пов'язаних з ввічливістю, неможливо зрозуміти. Саме тому емпатія стосується багатьох правил ввічливості.

Багато японських фраз виражають увагу до іншої людини :

3時に帰ってもかまいませんか-Ви не заперечуєте якщо я повернусь о 3 годині?

3時に帰ってもよろしいでしょうか。 — Чи можна мені повернутись о 3 годині?

В японській мові це правило реалізується багатьма поведінковими та мовними засобами.

お時かんはどういたしましょうか。 - О котрій годині вам було б зручно?

申し訳ないのですが代わりに行っていただけないでしょうか。 — Мені дуже не зручно, проте, ви не проти, якщо ми підемо інакше?

どちらがよろしでしょうか。 — Як на вашу думку було б краще?

ちょっとその辺でお茶を飲みませんか。 — Чи не випити б нам кави неподалік?

3. Не бути нав'язливим

Люди відчують занепокоєння і закінчують діалог, коли відчують, що їм нав'язують ту чи іншу точку зору. Уникнути цього можливо різними способами.

Оскільки японська культура насамперед є культурою негативної ввічливості, формальність дуже відіграє важливу роль. У японській мові часто вживаються неперехідні дієслова для того, щоб уникнути нав'язування, а також пасивний стан. Коли один із співрозмовників робить щось для іншого, дія описується як результат природних змін, а не робиться наголос, що «хтось зробив».

故障がなおりました。 — Недолік виправлено.

部屋がきれいになりました。 - В кімнаті вже чисто.

Такі формулювання не акцентують увагу на особі, яка виконала дію і не змушують адресата відчувати дискомфорт, адже виразі «Я прибрав кімнату» або «Я полагодив телефон» зобов'язують відчувати себе некомфортно.

Оскільки наполегливість у японській мові не заохочується, речення формулюються ретельно, особливо коли людям ви запитуете чиясь точку зору.

Вживання дієслова 思う / 思う (думати, вважати), в багатьох випадках слугує пом'якшувальним засобом. Наприклад:

明日のほうがいいんじゃないでしょうか。 - Мабуть завтра буде краще, чи не так?

明日のほういいんじゃないかおもいますが。 - Мені здається, що завтра буде краще, проте як думаєте ви?

В першому випадку, мовець запитуете наче стверджуючи, що його думка вірна, а в іншому прикладі адресат має можливість виразити власну думку і вплинути на рішення. Крім того, японці часто утримуються від висловлення думок, гніву, порад тощо, а особливо від критики іншої. Зазвичай, вони чекають поки інша сторона зрозуміє, що існує проблема, або використовують інші методи (наприклад, невербальні вирази) для передачі почуттів.

Незакінчені речення або розмовні еліпси також дуже поширені в повсякденному спілкуванні. Не закінчуючи речення, оратор залишає право адресату доповнити думку.

なにもございませんがどうぞ。 - Немає чого запропонувати, проте ...

なにもございませんがどうぞ召し上がってください。 - Немає чого запропонувати, проте спробуйте ось це.

Перший приклад звучить більш скромно і менш імпозантно. Такі приклади часто зустрічаються в японській мові, і демонструють ввічливість.

4. Правильне використання кейго

У рамках японської соціальної структури пошук порозуміння виховує взаємозалежність і втілює бажання ототожнення з іншими. Основна передумова: «Оскільки я намагаюся зрозуміти вас, ви повинні спробувати зрозуміти і мене» сприймається як агресивне, неприйнятне ставлення.

Коли ви вперше зустрічаєтеся з людиною, спостерігайте за її мовою, одягом, манерами поведінки та намагайтеся вгадати її вік, відносний соціальний ранг, особистість тощо.

Коли ви перебуваєте з групою людей, спостерігайте, як вони взаємодіють між собою і які мовні форми використовують. Також спостерігайте, як вони з вами взаємодіють і як вони з вами розмовляють.

Потрібно відчувати будь-які зміни в атмосфері, а головне, потрібна гнучкість, щоб відповідати ситуації та діяти відповідно до обставин. Часто будь-які непорозуміння трактуються як неналежна ввічливість.

Оскільки кейго вважається формально мовою та найчастіше використовується в бізнес сфері, розглянемо деякі найпоширеніші помилки вживання ввічливих форм на прикладі рангових відносин - керівник та підлеглий.

- Aさん：お世話になっております。本田部長ですか。いらっしやいます。少々お待ちくださいませ。× — Так, я вас слухаю.

Начальник пан Хонда? Одну хвилину будь-ласка.

Ситуація коли ви говорите з кимось стороннім про когось з компанії, фірми. В японській мові звертання 社長/部長 – вже є ввічливими назвами посад, тому японці в розмові з людиною з іншої групи (іншої компанії) ніколи не вживають статус та ім'я керівника. Отже, 「本田部長ですか？いらっしやいます」 → 「本田ですか？おります」 - правильний варіант.

- Aさん：あ、社長だ！ご苦労様で一す！× — Пане керівник! Дякую за вашу роботу!

Вираз [ご苦労様] використовують виключно по відношенню до нижчих за рангом. В представленому вище контексті, вживаний вираз вважається проявом неввічливості.

- Вираз 「お客様がそう申しておりました」 має значення «Клієнт сказав ось так», проте оскільки описуємо дії іншої людини форму 謙讓語 вживати не варто. × Інший приклад: 「資料は拝見されましたでしょうか」 - Ви вже бачили матеріали?
- 「先日私がお行きした際には」 - Днями, коли я був/була.. . Найвища ступінь ввічливості 尊敬語 не використовується для опису власних дій.

Така система ієрархії глибоко вкорінена в японській культурі, і вона надає рідкісну можливість спостерігати за мовою, як найважливіший і тісно інтегрований елемент соціальної поведінки.

Наводимо приклади правильного використання кейго:

Таблиця 3.3

㊗	㊐
社長が у розмові зі сторонніми людьми використовуємо лише ім'я.	〇〇が 本田が
ご苦労様です лише по відношенню до нижчих за рангом людей	お疲れ様です
お客様がそう申しておりました	お客様がそうおっしゃってました описуючи дії інших людей 謙讓語 не вживається
資料は拝見されましたでしょうか	資料には目を通していただけただでしょうか описуючи дії інших людей 謙讓語 не вживається
先日私がお行きした際には	先日私がお伺いした際には не варто вживати 尊敬語, описуючи свої дії

Інші поширені помилки у використанні кейго:

- 当社では化粧品を中心に開発させていただいております。㊗

当社では化粧品を中心に開発しております。㊀

Саме по собі речення означає : «Наша компанія спеціалізується на виготовленні косметичних продуктів». Цей приклад не в усіх випадках неправильний, тим не менше, використання ввічливої форми в першому випадку говорить про невпевненість у словах, оскільки 「～(さ) せていただく」 використовується переважно в ситуаціях, коли хтось просить дозволу або отримує його.

- お料理は以上でよろしかったでしょうか。㊗

お料理は以上でよろしいでしょうか。㊀

Почнемо з перекладу. Правильна варіант «Це буде все?» або «Можливо хочете ще щось замовити?» вказує, що питання ставиться після того, як клієнт робить замовлення. Різниця полягає у вживанні слова 「～よろしい」, що означає «добре» або «гарзд». Перше речення – у минулому часі 「～よろしかった」, тоді як друге – у теперішньому 「～よろしい」. Отже, замість того, щоб запитати, здається, людина сама вирішила, що клієнт не хоче нічого іншого і просто підтверджує це, використовуючи минулий час. Щось на кшталт «Ой, ви все одно ж нічого не хотіли, так?».

- こちらがレシートでございます。㊗

こちらがレシートになります。㊀

Те саме речення, але менш формально звучало б 「こちらがレシートです」, що буквально означає «Ось ваш чек». Оскільки ввічлива форма відです - цеでございます, то в другому прикладі переклад буде приблизно таким «Ось це стане як чеком». Часто люди вдаються до «ввічливої форми» сонкейго (尊敬語), намагаючись бути ввічливими до клієнта, тому й трапляються подібні помилки.

3.3. Використання кейго на найвищому рівні рангової системи (на прикладі промови прем'єр міністра Японії)

議長、皆さま、

創設 75 周年の国連で、9 月 16 日の総理就任後、初めての演説ができることを光栄に思います。

新型コロナウイルス感染症による未曾有の危機は、ともすれば分断と隔絶に傾きがちな国際社会を、連携へと引き戻しました。過去 75 年間、多国間主義は、課題に直面する度、強くなり、進化してきました。今回の危機も協力を深める契機といたし、皆様に連帯を呼びかけたいと思います。

議長、日本は、ウイルスとの闘いにおいて、官民の知恵を集め、国内外の人々の健康と安全のために、最善を尽くしてまいりました。感染拡大防止と両立させながら、社会経済活動の回復を進めています。その経験を踏まえて申し上げます。

この感染症の拡大は、世界の人々の命・生活・尊厳、すなわち人間の安全保障に対する危機であります。これを乗り越えるには、「誰一人取り残さない」との考え方を指導理念として臨むことが、極めて重要です。一人一人に着目する「人間の安全保障」の概念は、ここ国連総会の場で長年議論されてきた考え方であります。

議長、今回の危機に際し、人間の安全保障の理念に立脚し、ユニバーサル・ヘルス・カバレッジの達成に向け、「誰の健康も取り残さない」という目標を掲げることが重要と考えます。まずは、こうした目標を皆さんと共有したいと思っております。その上で、日本として以下に述べる三つの分野を中心に、各国とも協調しながら、国際的な取組を積極的に主導してまいります。

いま、新たな時代の人間の安全保障の考え方に立って、様々な危機を乗り越え、SDGs 達成をはじめとした地球規模の課題への取組を加速する。そのために、私は、世界の英知を集め、議論を深めていくことを提案いたします。

議長、今後、コロナからの「よりよい復興」を遂げ、SDGs が達成された、しなやかで強靱な、環境と成長の好循環のある社会を実現していく必要があります。未来を担う子ども・若者の教育や女性に大きな影響が出ています。すべての人を包摂する、よりよい社会を作るために、三点、私の考える重要事項をお話します

一点目は、国連と多国間主義の重要性です。国連は、危機への対応にすべての関係者が建設的に関与し、透明性をもって連携する場であるべきと考えます。これまでの国連の活動と尽力に敬意を表しつつ、国連には、中立・公正なガバナンスが一層求められていることを申し上げます。感染症対応に鍵となる WHO は、検証・改革によって、必要な知見を一層、適時適切に活用できます。この信念のもと、日本は検証・改革に協力してまいります。また、創設 75 周年の今、21 世紀の現実を反映した形での安保理改革を含め、国連改革は、待ったなしの課題です。

議長、北朝鮮による拉致問題は、国際社会の重大な関心事項です。私自身も、この問題に長年取り組んできました。今年、拉致被害者の御両親お二人が、お亡くなりになりました。必死に救出活動に取り組まれながら、最愛の子どもとの再会を果たすことなく旅立たれた御家族の思いを想像するだけで、胸を締め付けられる思いです。拉致被害者御家族が御高齢となる中、拉致問題の解決には一刻の猶予もありません。日本として、日朝平壤宣言に基づき、拉致、核、ミサイルといった諸懸案を包括的に解決し、不幸な過去を清算して、国交正常化を目指す考えに変わりはありません。日本の新しい総理大臣として、私自身、条件をつけずに金正恩（キム・ジョンウン）委員長と会う用意があります。日朝間の実りある関係を樹立していくことは、日朝双方の利益に合致するとともに、地域の平和と安定にも大きく寄与するでしょう。あらゆるチャンスを逃すことなく、全力で行動していきます。

議長、

来年の夏、人類が疫病に打ち勝った証として、東京オリンピック・パラリンピック競技大会を開催する決意です。安心安全な大会に皆様をお迎えするために、今後も全力で取り組んでまいります

御清聴、ありがとうございました。

Пане Президенте, Шановні присутні,

Це честь для мене зробити свою першу заяву після вступу на посаду прем'єр-міністра Японії 16 вересня в ООН, яка святкує своє 75-річчя.

Нова коронавірусна хвороба втянула нас у безпрецедентну кризу, яка, у свою чергу, повернула міжнародне співтовариство до співпраці, залишивши в минулому поділ та ізоляцію. За останні 75 років система мультилатералізму зміцнилася і досягла прогресу в умовах багатьох викликів. Я закликаю всіх вас об'єднатися в знак солідарності, для того, щоб ми могли перетворити нинішню кризу на можливість посилити нашу співпрацю.

Пане Президенте,

У спільній боротьбі з вірусом Японія робить усе можливе для здоров'я та безпеки жителів Японії та усього світу, використовуючи мудрість державного та приватного секторів. Зараз ми перебуваємо на стадії активізації соціально-економічної діяльності, зберігаючи заходи щодо запобігання розповсюдженню інфекцій. Дозвольте мені поділитися з вами своїми думками на основі досвіду Японії.

Поширення коронавірусу - це криза безпеки людини, яка загрожує життю та гідності людей по всьому світу. Керівним принципом для подолання цієї кризи має бути «нікого не залишати». Концепція безпеки людини, яка зосереджена на самих людях, вже багато років обговорюється на цьому самому форумі Генеральної Асамблеї ООН.

Пане Президенте,

Я сподіваюся, що нашою спільною метою буде збереження життя людей та їх безпека як основний пріоритет.

Тепер ми повинні розглянути концепцію безпеки людини нової ери у відповідь на різні виклики для вирішення глобальних проблем. З цією метою я пропоную нам використати мудрість усього світу, щоб поглибити наші дискусії.

Пане Президенте,

Перш за все, нам потрібно «взяти найкраще» від пандемії COVID-19 і створити гнучке, але стійке суспільство, в якому буде створено добродієльний цикл довіри та розвитку. Криза, що триває, сильно впливає на освіту дітей та молоді, які формують наше спільне майбутнє.

Головний пункт - значення ООН та мультилатералізм. ООН повинна бути форумом, де всі зацікавлені сторони конструктивно беруть участь у реагуванні на кризи та працюють разом з прозорістю. Хоча я дуже поважаю діяльність та зусилля ООН, я також хотів би підкреслити, що Організація як ніколи потребує нейтрального та справедливого управління. ВООЗ є ключовим фактором у нашому колективному реагуванні на інфекційні захворювання. Шляхом його перегляду та реформування, я вірю, що ВООЗ зможе ще краще використовувати необхідні знання у потрібний час, у потрібний спосіб. З цим переконанням Японія готова співпрацювати в процесі перегляду та реформування. Подібним чином, реформа ООН, включаючи реформу Ради Безпеки з урахуванням реалій 21 століття, є актуальним завданням, оскільки ООН відзначає 75-річчя.

Пане Президенте,

Питання викрадень людей з боку Північної Кореї викликає серйозне занепокоєння міжнародного співтовариства. Я сам працював над цим питанням багато років. Цього року двоє батьків загинули не стало. Неможливо уявити біль членів сім'ї, які померли, після того, як так багато працювали над порятунком своїх найдорожчих дітей, але в підсумку не досягли возз'єднання. Оскільки сім'ї жертв продовжують старіти, не варто втрачати час, перш ніж ми вирішимо проблему викрадення людей. Позиція Японії залишається незмінною. Японія прагне нормалізувати свої відносини з Північною Кореєю, відповідно до Пхеньянської декларації Японії-КНДР, шляхом всебічного вирішення таких проблемних питань, як викрадення людей, ядерні та ракетні питання, а також врегулювання жахливого минулого. Як новий прем'єр-міністр Японії, я готовий зустрітися з головою Кім Чен Ином без будь-яких

умов. Встановлення конструктивних стосунків між Японією та Північною Кореєю не лише задовольнятиме інтереси обох сторін, але і буде суттєво сприяти регіональному миру та стабільності. Я не втрачу жодної можливості діяти з усією відданістю.

Пане Президенте,

Влітку наступного року Японія твердо налаштована прийняти Олімпійські та Паралімпійські ігри в Токіо як доказ того, що людство перемогло пандемію.

Дякую за увагу!

Оскільки політична система Японії є прикладом найвищого рангу ієрархії в японській культурі, а ввічлива мова довгий час вважалась мовою імператора, неможливо пройти повз того, що демонструватиме вживання кейго в його найправильніший та найдоцільніший формі. Матеріалом дослідження була обрана нещодавня промова новообраного прем'єр міністра Японії, адже японські політики нерідко використовують кейго у своїй промові, як прояв поваги до аудиторії. Цікаво, що в україномовному варіанті не прослідковується жодних особливостей мови, а промова здається звичайним форматом виступів політиків на найбільших світових аренах. Виділені форми ввічливості, використані у промові 「～いたす、～申し上げます、～参る、～お話、～お亡くる」 є відповідниками дієслів ввічливої категорії 謙讓語, тобто самопринижуючої мови. Прем'єр міністр, звертаючись до аудиторії (в даному випадку до учасників конференції ООН) проявляє повагу та ввічливість, як цього і потребує ситуація. За часів імператора Хірухіто імператорська мова була досить складна для розуміння і не лише через використання кейго; використовувалася специфічна лексика на позначення тих чи інших значень. В сучасній Японії, завдяки процесам глобалізації, мова спілкування спрощується, зникають деякі поняття і терміни.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

Отже, виходячи зі вказаної вище інформації, можемо зробити висновки:

1. Принципи ввічливої поведінки та її мовне вираження в японській мові становлять невід'ємно частину у вивченні японської мови.
2. Вирази ввічливості тісно пов'язані із соціальною структурою та культурою.
3. Через колективний характер японського суспільства та необхідність підтримувати стосунки, японці часто розрізняють своє справжнє почуття та особисті думки і те, що вони мають говорити публічно, оскільки саме це доречно сказати в конкретній ситуації.
4. Японські мовознавці традиційно поділяють основні форми ввічливості на три категорії:
  1. Вираження поваги - 尊敬語
  2. Ввічлива форма - 丁寧語
  3. Самопринижуюча форма — 謙讓語

Форми ввічливості - це словесні, часто усталені вирази поваги.

5. 尊敬語 використовується для демонстрації поваги шляхом піднесення адресата або референта, тоді як 謙讓語 використовується з тією ж метою, але за рахунок самозанижння оратора. 丁寧語 використовується, щоб показати ввічливість мовця відносно адресата та конкретного випадку, незалежно від соціального статусу.
6. Де б ви не були - мова у всьому світі різна. Кожна культура має унікальні характеристики, які додають мові значення та глибини; але ці відмінності не завжди легко сприймаються при спілкування. Хоча мовних бар'єрів та непорозумінь не уникнути, варто використовувати певні правила завдяки яким можна подолати будь-які непорозуміння.
7. Залежно від статусу стосунків та близькості між мовцем та адресатом або мовцем та людиною, про яку йдеться, обирають той чи інший

стиль мовлення.

8. Основними функціями кейго вважаються: 1) вираження шанобливості, поваги; 2) мовне розділення співрозмовників за соціальною, віковою ознакою, по статі; 3) «пом'якшення» мови; 4) прояв витончених манер і доброго смаку.
9. Складне для опанування і, можливо, неконституційне, кейго може здатися не вартим зусиль для людей, які сьогодні вивчають японську мову. Але кейго, окрім мастила для соціальних відносин, є предметом гордості Японії.

Як зазначалося раніше, оволодіння граматичним вживанням ввічливих форм не гарантує належного їх використання. Потрібно знати та вміти як обрати конкретну форму відповідно до інформації та ситуації. Аналіз цього процесу не є простим завданням, оскільки фактори є багатовимірними та взаємопов'язаними.

У цій частині дослідження пристальна увага до механізму кейго виявляє соціальну систему суспільства, в якій використовуються категорії ввічливості.

ВИСНОВКИ

Ввічливість є універсальним актом спілкування, проте спосіб його передачі різниться від культури до культури.

Це дослідження зосереджено на категоріях ввічливості в японській мові, включаючи культурні норми та інші некодифіковані правила, що допомагають іноземцям взаємодіяти з японцями.

В ході дослідження поставлені нами задачі були виконані:

1. Основні ступені ввічливості японської мови. -丁寧語 (teineigo), 謙讓語 (kenjougo) та 尊敬語 (sonkeigo). Система граматичних і лексичних форм ввічливості японської мови розвинена досить сильно і дозволяє детально і диференційовано передавати різні соціальні відносини, що існують в японському суспільстві.

2. Лінгвокультурологічний аспект використання ввічливої мови полягає в тому, що соціолінгвістика, як нововизначена галузь лінгвістики, почала наголошувати на важливості комунікативної компетентності, навички, яка дозволяє належним чином спілкуватися в рамках певних культурних обмежень.

3. Оскільки кейго міцно асоціюється з відчуттям традиційних японських цінностей, таких як повага та гармонія, система ввічливих норм відіграє важливу роль в розвитку сучасної японської мови. Світ змінюється, змінюється Японія, а тому змінюється і мова. Деякі японські дослідники сверджують, що форми ввічливості символізують старі, ієрархічні та недемократичні соціальні структури, тому їх слід або спростити, або скасувати, успішне спілкування не обмежується лише використанням кейго, а навпаки, передбачає всі види комунікативної поведінки. Проте, якби категорії ввічливості організації були по-справжньому недемократичними та безкорисними для користувачів мови чи для суспільства, вони б до цього часу зникли. Це свідчить про те, що кейго і досі служить цілям людей.

4. Представлені в дослідженні основні правила та стратегії категорій

ввічливості були обрані на основі огляду літератури, культурних цінностей та припущень, які мають безпосереднє відношення до категорій ввічливості в японській культурі. В ході дослідження цього питання були висвітлені основні стратегії ввічливості та способи їх досягнення.

5. Проаналізувавши культурні цінності та соціальні структури японського суспільства з огляду на існуючі форми ввічливості, можемо зробити висновок, що в більшості випадків використання кейго - це динамічне і спонтанне явище, що сприяє тісному та гнучкому спілкуванню. Проте, за деяких обставин форми ввічливості трактуються як маркери відстані, сили та нерівності, хоч і мають на меті слугувати ознаками близькості, солідарності та рівності.

Виконання усіх завдань мало на меті дослідити головне питання: « Які стратегії ввічливості необхідні, щоб всеосяжно перейняти головні постулати японської ввічливості та, головне, як ці стратегії ввічливості представлені у лінгвокультурологічному дискурсі?». Для того, щоб дати відповідь на це запитання в ході роботи були досліджені основні аспекти ввічливості, їх культурні, соціальні та психологічні причини виникнення та успішного існування.

Те, що зазвичай має на меті людина, яка вивчає японську мову, - це здатність успішно взаємодіяти з японцями. Отже, необхідне оволодіння навичками міжкультурного спілкування, а не лише самої мови. В основі цього процесу лежить здатність змінити власну систему відліку та "призупинити дії правил, логіки та припущень, які зазвичай регулюють свій власний стан свідомості". Тільки залучившись до нової реальності, засвоївши різні способи мислення та дій, можна по-справжньому отримати розуміння іншої культури. Без усвідомлення цієї потреби, навіть освоївши мову можна ніколи так і по-справжньому не зрозуміти її глибини і не повною мірою брати участь у спілкуванні, оскільки багато речей будуть просто не зрозумілими.

Наведені в ході дослідження приклади вказують на той факт, що самі японці можуть отримати користь від усвідомлення власної поведінки ввічливості при зустрічі з іноземцями, оскільки конфлікти міжкультурної комунікації відбуваються через перенесення власних культурних правил у інші культурні середовища. Якщо ніхто не усвідомлює власну модель поведінки і не розуміє, що така поведінка обумовлена культурою, неможливо зрозуміти на які контрасти слід звертати увагу при зустрічі з іншими культурами. Зрозумівши культуру іншої мовленевої поведінки, людина перестає інтерпретувати та судити про культурні моделі поведінки інших людей за власними культурними припущеннями. Ввічливість по-японськи має свою привабливість як суто людська риса, адже таку культуру спілкування, повагу до старших, уникнення категоричних суджень – все це добре б було запозичити і нам.

Варто також зазначити, що основними функціями кейго вважаються: 1) вираження шанобливості, поваги; 2) мовне розділення співрозмовників за соціальною, віковою ознакою, по статі; 3) «пом'якшення» мови; 4) прояв витончених манер і доброго смаку.

Отже, поняття скромності в Японії спочатку походить з припущення, що особиста честь цінується так само, як і честь будь-якого іншого. Іншими словами, кожен має право на повагу до своєї гідності. Таке ставлення довгі роки захищало групову свідомість і гармонійний життєвий уклад японців. Однак з позицій інтернаціонального співтовариства японці дуже часто представляються в негативному або пасивному світлі. Виходячи з цього, можемо виокремити головні положення дослідження:

1. Вираження ввічливості тісно пов'язане з соціальною структурою та комунікативною моделлю культури.
2. Японська мова – мова з найбільш розвиненою системою ввічливості, а тому дослідити та показати як ввічливість передається за допомогою кейго у соціальному контексті стало корисним продовженням вже існуючих знань.

На останок, жодне суспільство не може уникнути змін. В Японії прогресує процес вестернізації, а мобільність суспільства зростає. Молоді люди мають різні ідеї та очікування щодо життя. Такі зміни врешті-решт впливають на соціальну структуру і, як результат, на мовну поведінку людей. Наприклад, якщо система стажу в компанії замінена системою заслуг, як тоді людина розмовляє з керівником, який набагато молодший за віком? Це області західного впливу, які в майбутньому спричинять проблеми в Японії. Категорії ввічливості, тут, мабуть, залишаються, частково з граматичних причин, але, ймовірно, набудуть більш спрощеної, менш диференційованої форми. У будь-якому випадку, значення ввічливості може змінюватися в залежності від часу, наслідки цих змін мають постійно контролюватися суспільством.

要約

本稿では日本語の丁寧の形式が研究された。また、本稿では日本の文字の歴史と特色の外観を注目している。日本で丁寧が一番大切なことである。研究家は丁寧が日本人の素行の様式と考え方の問題だと言う。丁寧の形式の基底に日本の公衆の難しい体制があるので、日本語の勉強は特徴がたくさんある。日本語で丁寧な形式とは敬語である。日本語の文法的な体制はとても開発された。それで、いろいろな敬語の使用の困難が見られる。

丁寧語や謙譲語や尊敬語は根本的な丁寧な形式です。各形式は自分の特色があります。

丁寧語は聞き手が話し手よりも上位である場合に使われる語をいう。尊敬語は話題中の動作や状態の主体が話者よりも上位である場合に使われる。謙譲語に動作の客体、または聞き手に話し手が敬意を表すものである。

礼儀の表明と優美な作法といい風流の表現は敬語の基本的な機能である。

今敬語はあまり使わなくて、口語でもなくて、公用語だけ使う。でも、いまだに社会のヒエラルキー見せてあげるものである。最近敬語は合理化して、簡単になる。

本稿では言語と文化の関係を研究が行われる。一般的に、言語と文化は表裏一体だと言われている。しかし、言語は、単に文化的背景を表現しただけのものではない。その言語の話し手一人ひとりアイデンティティを表現するものでもある。同じ日本人でも皆違うのであり、その違いも言語によって表

現される。「日本人」としてのアイデンティティと「個人」としてのアイデンティティの両方の表現手段なのである。

本稿の第一章では言語と文化の定義を注目している。また、科学的の概念

を明らかにする。そして、科学者はこの問題を研究してについて書きます。第二章では国際共通語としての英語には、特定の文化的背景はない、と言える。そして、国際共通語として英語を話すときは「個人」としてのアイデンティティが大切になってくる。つまり、それだけ、しっかり自分のことを英語で表現できる力を付けることが大切なのである。日本で日本語システムのすべてのレベルで見える日本の制度の培養および形質転換動向の影響を表示するが、ほとんど明らかに近代日本の語彙で明らかに

この記述的研究は、日本語での礼儀正しさの表現と、それらの社会構造および異文化間コミュニケーションとの関連性に焦点を当てています。この研究は、日本語の学生が文法規則の領域外にある礼儀正しさの規則を学ぶのを助けるように設計されています。人類学、コミュニケーション、言語学の分野における関連研究のレビューは、研究の枠組みを提供します。日本語の敬語体系は、要因と機能に関して議論されています。敬語の特定の選択の要因が分析され、対人コミュニケーションにおける敬語の使用の重要性が議論されます。

日本の社会では、人は伝統的に家族、学校、会社を含む同じグループから来ています。日本では、ビジネスマンは、最初に誰かに会ったときに、自分の名前の前で働いている会社の名前をよく言います。人口が世界最大の国の1つとほぼ同じであるカリフォルニアの大きさの国では、関係を維持することが生き残るために重要で

す。日本人は常に調和と社会秩序を維持するために内面の抑制に依存してきました。感情、特に否定的な感情は、公然と表現されていません。これは、日本人が個性を抑圧するという意味ではありません。しかし、違いについて話し合い、解決するための適切な方法があります。間接的で私的な方法であり、話し合い、対立、相互の侮辱は含まれません。

就職活動にあたって、必ず身に付けなければならないのが「常識をわきまえた言葉遣い＝敬語の正しい使い方」です。これまで使ったことがない、という人にとっては、非常に難しく感じられるでしょう。友人同士の気楽な会話とはまったく違うのですから。しかし、基本を押さえておけば、それほど心配はいりません。児童はこれまで、丁寧な言葉を使うことの必要性及び敬体や常体の違いを考えながら、書いたり話したりする学習をしてきている。

本單元では、さらに「丁寧語」「尊敬語」「謙譲語」の敬語の3分類の意味やその使われ方を理解し、相手と自分との関係を意識しながら、敬語を適切に使い慣れることができるようにする。また、単に知識として3分類の意味や使われ方を理解するだけでなく、その規則性や適応性を児童自ら追究していく活動を通して、深い学びにつなげていくことも大切にしたい。さらに、敬語は聞き手や会話の中に出てくる人などに対して敬意を表すための言葉であるため、敬語を使う際には、相手意識が必要である。実際に人との会話を通して身に付けていくことが望ましく、生活の中での具体的な場面と関連させて指導することも大切である。このようなことから、本單元では、導入時に会話を想定した敬語の使い方を体験する活動を設定する。そして、対象となる人物や場面を複数体験しながら、そ

の活動を通して知り得た敬語やその意味・種類や使い方の違いの存在に児童自らが気付いていくことができるようにする。その上で、3分類の正しい意味や使われ方を学ぶ時間を設定し、日常生活で活用する必要性を感じながら意欲的に学習に取り組むことができるよう展開する。

研究の主な焦点は、日本語での礼儀正しさの言語表現にあります。いくつかの領域が省略されており、研究者による注意が必要です。1つの領域は、礼儀正しさの非言語的表現です。一般に非言語コミュニケーションについて書かれた文献はたくさんありますが、礼儀正しさの非言語的側面に関する具体的な研究は、あるとしても、まだ非常に限られています。答えられるべき質問は次のとおりです：礼儀正しさは非言語を通してどのように伝えられますか？口頭言語の伴奏？このルールは何ですか？日米の礼儀正しさの非言語的表現の違いは何ですか？

広範囲にわたる体系的な研究だけが答えをもたらします。本研究のもう一つの拡張は、礼儀正しさのコミュニケーションに関するこの論文の情報を利用した実験的研究であろう。これらは、将来日本で問題を引き起こすであろう西洋の影響のある分野です。敬語はおそらく文法的な理由もあり、ここにとどまりますが、おそらくより単純化され、あまり差別化されていない形をとるでしょう。いずれにせよ、礼儀正しさの意味は、コーニングの年には異なる意味をとる可能性があり、変化する社会の影響を継続的に監視する必要があります。

キーワード: 丁寧、敬語、研究、丁寧語、謙譲語、尊敬語、根本的、文化、日本語、関係、研究、近代、心、言語学、単語、彙、象形、初期段階、文法

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алпатов В.М. Категории вежливости в современном японском языке / В. М. Алпатов - М. : Наука, 1973. - 152 с.
2. Алпатов В. М. Япония: язык и общество / В. М. Алпатов. - М. : Ин-т востоковедения РАН, «Муравей», 2003. - 105 с.
3. Алпатов В.М. Об этикетных и вежливых значениях императивных форм : (на материале яп. яз.) // Функционально-типологические аспекты анализа императива . - М., 1990. - Ч. 2. - С. 39-43.
4. Васина Н. И. Японский речевой этикет : учеб. пособ. / Н. И. Васина - М.: Муравей, 2003. - 296 с.
5. Головнин И. В. Грамматика современного японского языка / И. В. Головнин. – М. : Издательство Московского университета, 1986. – 321 с.
6. Жуков А.Е. История Японии. С древнейших времен до 1868г. / А.Е. Жуков – М., Институт востоковедения РАН. – 659 с.
7. Зуева В.Д. Социолингвистический фактор в трансформации форм вежливости в японском языке // Молодые голоса востоковедения. СПб., 2009. - Вып. 1. - С. 19-22.
8. Крнета Н. Различия в системе вежливости мужской и женской речи в японском языке // Восток : история, филология, экономика. - М., 1999. - С. 108-114.
9. Молчанова Л.В. Категория вежливости в японском языке и лингвокультурологические проблемы, возникающие при переводе // Иностр. яз. в высш. шк. - 2006. - № 4. - С. 88-98.
10. Пронников В.А., Ладанов И.Д. Японцы /В.А. Пронников., И.Д. Ладанов – М., Наука, 1985. – 348 с.
11. Тумаркин П.С. Некоторые особенности современного японского

- разговорного языка // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 13, Востоковедение. М., 1993. - № 3. - С. 33-43.
12. Чемберлен Б.Х. Традиционная Япония / Б.Х. Чемберлен – М. Восток – Запад АСТ, 2008 – 256 с.
13. Якобсон Р. О. Избранные работы / Р. О. Якобсон. - М. : Прогресс, 1985. - 460 с.
14. Clancy P. M. The acquisition of communicative style in Japanese. In B. Schieffelin & E. Ochs (Eds.), *Language socialization across cultures*. – New York : Cambridge University Press, 1986. – P. 213–250.
15. Ide Sachiko Japanese Sociolinguistics' Politeness and Women Language / Ide Sachiko. - *Lingua*. Vol. 57. No 2-4, 1982. - p. 357-385.
16. Mizutani Osamu. *Japanese: The Spoken Language in Japanese Life*. – Tokyo, 1981. – 96 p
17. P. G. O'Neill. *Japanese Respect Language: When, Why, and How to use it Successfully*. - Tuttle Publishing, 2008. – p. 15- 78.
18. Minami, Fujio 1974. "Keigo no Taikei," in *Keigo Koza*. Vol. I: *Keigo no Taikei*, 47-178. Edited by S. Hayashi and F. Minami. Tokyo: Meiji Shain.
19. Minami, Hiroshi (1994): *Nihonjinron: Meiji kara konnichi made* [Nihonjinron: From Meiji Era to the Present Day]. Tōkyō: Iwanami.
20. Nishida, Tsukasa (1977): *An Analysis of a Cultural Concept Affecting Japanese Interpersonal Communication*. In: *Communication* 6, pp. 69–80.
21. Barnlund, Dean C. and Shoko Araki 1985. "Intercultural Encounters: The Management of Compliments by Japanese and Americans," *Journal of Cross-Cultural Psychology*
22. Suzuki, T. *Language and Culture*. Tokyo, Japan: Iwanami, 1987.
23. 1964. *Language in Culture and Society: A Reader in Linguistics and Anthropology*. New York: Harper and Row.

24. Condon, John C. 1984. *With Respect to the Japanese*. Yarmouth, ME: Intercultural Press.
25. Почему нам бывает трудно понять японцев //Материалы X международной конференции «Россия и Запад: диалог культур». К 250-летию МГУ им. М.В. Ломоносова. - М., 2005.С.221-227.
26. Представление о душе в японской лингвокультуре. // Вестник Московского университета, серия 19, лингвистика и межкультурная коммуникация, 2006. № 2. С. 49-57
27. .Разговор без слов // «Япония сегодня». — 2002. - №7. С.28-29
28. .Studying a Foreign Language: A Heart-to-Heart Understanding. // The Japan Foundation Newsletter. - Tokyo, 2002. - vol. XXIX. p.10-12
29. Similar features of national mentalities as a foundation for successful intercultural communication. // *Japan Phenomenon: Views from Europe*. Moscow: ИВ РАН, 2001.p.154-158
30. Humboldt, W.V. (1973). *Schriften zur Sprache*. Stuttgart: Reclam.
31. Sapir, E. (1949). *Selected writings of Edward Sapir in language, culture and personality*. Berkeley: University of California Press
32. Brown, Penelope and Stephen Levinson 1978. "Universals in Language Usage: Politeness Phenomena," in *Questions and Politeness: Strategies in Social Interactions*, 56-289. Edited by E. N. Goody. Cambridge: Cambridge University Press.
33. *Tateshakai no Rikigaku*. Tokyo: Koodansha. National Language Institute 1959. *Keigo to Keigo Ishiki*.Tokyo: Shuuei Shuppan.
34. Brown, P., & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage (Studies in Interactional Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press)

35. Matsumoto, Y. (1988). Reexamination of the universality of face: Politeness phenomena in Japanese. *Journal of Pragmatics*, 403–426
36. Seward, Jack 1972. *The Japanese*. New York: William Morrow and Company Inc. 1983. *More About the Japanese Tokyo*: Lotus Press.
37. Suzuki, T. *Language and Culture*. Tokyo, Japan: Iwanami, 1987.
38. Yamamoto, Shichihei 1977. *Kuuki no Kenkyuu*. Tokyo, BungeiShunjuu.
39. Ide, S. (1992). On the notion of Wakimae. In *Mosaic of Language: Essays in Honour of Professor Natsuko Okuda* (pp. 298-305). Tokyo: Mejiro Linguistic Society
40. Wetzel, Patricia J. 2004. *Keigo in modern Japan: Polite language from Meiji to the present*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
41. Onishi, Norimitsu. 2003. Japanese workers told from on high: Drop the formality. *New York Times*, Thursday, October 30.
42. Lakoff, Robin. 1973. The logic of politeness: Or minding your p's and q's. In C. Corum, T. Cedric Smith-Stark, and A. Weiser, eds., *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society*, 292-305. Chicago: University of Chicago Department of Linguistics
43. Takekuro, Makiko. 2005. *Attunement in interaction: Sequential use of Japanese honorifics*. Ph.D. diss., University of California, Berkeley.
44. Takekuro, Makiko. Forthcoming. Attunement in sequential use of Japanese honorifics. In the *Proceedings of the Thirty-First Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistics Society
45. 井上 史雄。敬語はこわくない—最新用例と基礎知識 (講談社現代新書)。講談社, 1999。 (1 9 9 – 2 1 2)

